

Ніва

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

№ 42 (2371) Год XLVI

Беласток 21 кастрычніка 2001 г.

Цана 1,50 зл.

Поспехі нашых калег на фестывалі фільмаў.

Беластоцкае тэлебачанне ўзнагароджанае

Мікола Ваўранюк

Фільм Яўгена Шпакоўскага „Стасек” атрымаў трэцюю ўзнагароду на V Міжнародным фестывалі этнічных фільмаў і тэлеперадач „У сябе” у Кракаве. А Беластоцкі аддзел Польскага тэлебачання, які прадстаўлялі яшчэ стужкі Юркі Каліны і Лешка Валосюка „Чарнобыльцы” ды аўтара гэтага допісу „Помнікаманія”, быў адзначаны спецыяльнай ўзнагародай за прысланне фільмаў, якія вылучаліся жывым зацікаўленнем пра проблемамі менишасцей, свежым аўтарскім поглядам і высокай якасцю.

Кракаўскі фестываль стаў найважнейшым форумам у Польшчы і заўважальным у свеце, дзе вядзенца гаворка пра этнічныя справы, дзе праblems меншасцей паказаны ў мастацкі спосаб. Мы ад пачатку хадзілі, каб наши Фестываль, дзякуючы конкурсам, навуковым канферэнциям і журналісткім курсам, быў месцам задумы над ролій медыяў, асабліва публічнага тэлебачання, у вырашанні этнічных праblems, — кажа Вальдэмар Янда, стваральнік і нязменны дырэктар фестывалю. — Верылі мы, што страх і неталерантнасць бяруцца з неадахону ведаў пра іншых, іх жыццё, гісторыю, рэлігію і культуру. Мы думалі, што фільмы і тэлеперадачы дадуць большай колькасці гледачоў веды пра менишасці і этнічныя групы, а за гэтым пойдзе талерантнасць, а можа і акцэнтация.

Ці так сталася? — дырэктар Янда далёкі ад чыноўніцкага аптымізму. Але ўжо тое, што на працягу пяці гадоў на фестываль публічныя тэлевізіі, як і прыватныя прадзюсеры з сарака краін (з усіх кантынентаў) прыслаі амаль 400 дакументальных фільмаў, рэпартажаў і перадач, застаўляючы схіліць галовы з пашанай для арганізацыйнага пачыну групы людзей з Кракава.

Сёлета на фестываль былі прысланы 70 фільмаў, з якіх на конкурс былі да-пушчаны 26. Журы пад старшынствам вядомага дакументаліста Анджэя Фідыка найлепшым прызнала стужку Марціна Мамоня і Мар'юша Пліса „Цана прауды”. Гэта гісторыя чэшскай венчай карэспандэнткі Пэтры Прахаскавай, якая пад уплывам трагедыі Чачні кінула сваю прафесію і заснавала ў Грэзным дзіцячы дом. Другую ўзнагароду ўзяла балгарка Адэля Пеева за фільм „Непатрабныя” пра прымусовую балгарызацію туркаў у 1980-я гады.

Герой фільма Яўгена Шпакоўскага — мастак-аматар з Гайнайкі Станіслав Жывалеўскі — сваім жыццём даказвае,

[працяг ↗ 2]

З дакладам пра ўклад беларусаў у польскую культуру выступіў прафесар Адам Мальдзіс. За столом (злева): Цэзары Карпінскі і Аляксандар Баршчэўскі. Насупраць дакладчыка: Анатоль Грыцкевіч.

„Шлях да ўзаемнасці” — канферэнцый пад такою шыльдай са-ма менш дзве. Арганізаторы кожнай з іх даказваюць, што яны, а не другі бок, ладзяць адзінаслушную імпрэзу. Пасля скаргі Га-лоўнага праўлення БГКТ ва ўрад Беларусі гэты апошні нават забараніў Кафедры беларускай філалогіі Варшаўскага універ-сітэта праводзіць у Беларусі канферэнцыю з такою назвай...

Падвойная канферэнцыя

Аляксей Мароз

IX Міжнародная навуковая канфе-ренцыя „Шлях да ўзаемнасці”, якая з 5 па 7 кастрычніка праходзіла ў Белавежы, была арганізавана многімі міжнароднымі ўстановамі: Кафедрай беларускай філалогіі Варшаўскага універсітэта, Польскім беларусаўчым таварыствам, Міжнароднай асацыяцыяй беларусаў у Мінску, Польскім інстытутам у Мінску, Беларускай бібліятэ-кай імя Францыска Скарыны ў Лондане і Беларускім інстытутам навукі і ма-стацтва ў Нью-Йорку. Кафедранцыя ў гэтым годзе была арганізавана ўжо другі раз. Першая яе частка праходзіла ў Беларусі.

У першапачатковых планах нашага супрацоўніцтва з Цэнтрам імя Францыска Скарыны ў Мінску рашылі мы арганізаваць канферэнцыю „Шлях да ўзаемнасці” наперамен у Польшчы і Беларусі. Якраз у гэтым годзе кафедранцыя мела быць у Беларусі. У сувязі з tym, што кіраўніцтва Беларускага грамадска-культурнага таварыства заяўляла ў Беларусь, што мы нелегальная арганізум канферэнцыю, якая ім належыцца, Дзяржаўны камітэт па справах нацыянальных менишасцей і рэлігіі забараніў нам праводзіць у Мінску канферэнцыю пад назовам „Шлях да ўзаемнасці”. У такім выпадку мы правялі ў Мінску ў чэрвені гэтага года канферэнцыю пад змененым названнем —

„Праз навуку да прауды”. Але, каб не здавацца поўнасцю, мы працягваем ладзіць нашу канферэнцыю „Шлях да ўзаемнасці” і арганізуем дзесяты яе выпуск у Белавежы. Кафедранцыю не запачатаваў нікто іншы толькі я і мною было прыдуманае яе название. У наступным годзе або ў Беларусі, або ў Польшчы правядзем юбілейны дзесяты выпуск „Шляху да ўзаемнасці”, — заявіў галоўны арганізатор кафедранцыі, загадчык Кафедры беларускай філалогіі Варшаўскага універсітэта прафесар Аляксандар Баршчэўскі.

Кафедранцыю адкрылі прадстаўнікі белавежскіх улад. Войт гміны Станіслав Куйявік пайфармаваў пра турыстычныя козыры Белавежы і Белавежскай пушчы ды расказаў пра інвестыцыі ў гміне. Сказаў і пра цяжкасці — у гміне нізкія заробкі, уцякае адсюль моладзь. Намеснік старасты Гайнайскага павета Ежы Сірак гаварыў пра шматкультурнасць, шматрэлігійнасць і шматнацыянальнасць Гайнайшчыны, а арганізатор кафедранцыі, прафесар Аляксандар Баршчэўскі, паведаміў, што мерапрыемства адбываюцца дзякуючы Польскаму інстытуту ў Мінску. Дырэктор Інстытута, Цэзары Карпінскі, удзельнічаў у канферэнцыі як ганаровы госьць і расказаў пра дзесятнасць палякаў у Мінску.

У гэтым годзе ў Белавежу прыехала многа дакладчыкі з Беларусі. Хаця [працяг ↗ 2]

Самаабароны праўда аб Польшчы

☞ 3

Пра адносіны Самаабароны да беларускай меншасці. Анджэй Лепэр адказаў наступным чынам: — Станоўчы! Лукашэнка ў тым што робіць у Беларусі, у большасці мае рацыю. Не упускае злачынцаў з Захаду і добра робіць. Не прадае ім беларускай зямлі, у адрозненні ад тых нашых. Аб тым, што там бяды, мы ведаем. Але сапраўды мы станоўчы ставімся да беларускай, рускай, украінскай, нават і яўрэйскай меншасцей.

Пасол з Гаркавічай

☞ 4

У лютым 1927 г. найвышэйшыя дзяржаўныя ўлады вырашилі ліквідаваць Грамаду. Валошын быў сярод 56-ці арыштаваных дзеячаў партыі. Пастановай суда Валошын быў прыгавораны да 12 гадоў турмы. Вызвалілі яго ў 1932 г. У выніку абмену палітычнымі вязнямі апынуўся ў Савецкім Саюзе.

Пра парфуму

☞ 5

У нашай фірме была нават астра-лагічна табліца, пры дапамозе якой мы прапанавалі кліенткам выбіраць сабе адпаведныя пахі. Аднак жа толькі палова кліентак звяртала на гэту табліцу ўвагу.

Асенні зялёны ліст

☞ 8

Гэта так ёсць на вёсцы... — раптам засумаваў Янка Карповіч, адзін з тых, хто пачынаў з „Асеннім лістом”. — Быў час, калі бацькі, дзеці і дзяды былі разам. Гэта будавала пашану да старэйшых, да роднага. А цяпер дзед застанецца ў вёсцы забітай дошкамі, нікому непатрабнай, бацькі б'юцца як рыба аб лёд, каб хлеб дастаць, а дзеці па вуліцы ходзяць. І ані мовы, ані культуры не будзе.

... адкуль мой род

☞ 9

Бабця мая выхавана была ў глыбо-ка каталіцкай радзіне. Так моцна глыбокай, што ўжо змоладу „абрыдлі” ёй каталіцкі духоўнікі. Нават перад смерцю, прымушаная шпітальнымі лекарамі і ксяндзом да згоды на аперацыю, ледзь падымаючыся на схуднелых руках, пакрывала: „Не будзеце вы мне казаць, што ў маім сэрцы няма Бога. Не ўлазьце паміж нас!”

Два гады ў баўэра

☞ 10

У баўэра, апрача жонкі і дачкі, працаваў наёмны работнік, паляк Зыгмунт. Я прыехаў у час сенакосаў. Як раз сена з поля прывезлі. Гаспадар панямецку штосьці загаварыў да мяне, але я зразумеў два слова „польныш” і „русіш”. Мне здавалася, што пытаў ён, хто я такі. „Рускі”, — адказаў я яму.

Беларусь — беларусы

Ці спыняць крыжы вандалаў?

Тое што неабходна пашыраць Мінскую кальцавую дарогу ні ў кога не выклікала сумніву. Але хто мог падумати, што пад шум будаўнічай тэхнікі нашчадкі сталінскіх катаў захочуць знішчыць помнік злачынстваў іх дзядоў — Курапаты.

Пасля абраўня першага прэзідэнта Беларусі, шматлакутныя Курапаты не раз былі ахвярай набегаў вандалаў. Магілы расстрэляных выкопваліся, косткі раскідаваліся па наваколлі. Пасля неаднаразовых спробаў урэшце быў знішчаны памятны знак, падараваны прэзідэнтам ЗША Білам Клінтанам. Ганьбаваўся і асвечаны святарамі ўсіх асноўных канфесій Беларусі крыж. Аднак Курапаты заставаліся сімвалам злачынства камуністычнай ідэалогіі. І вось знайшлі выхад.

Паводле праекта адзін з участкаў пашыранай кальцавой дарогі павінен праціўнікі праз Курапаты. Але ўлады забыліся, што

живуць яшчэ на гэтай зямлі беларусы. Сотні абураных мінчукоў кінуліся ратаваць мемарыял. Ужо некалькі тыдняў людзі прыносяць і ўсталёўваюць у Курапатах крыжы. Упарадкоўваюць магілы. А галоўнае — сваімі целамі закрываюць іх ад бульдозераў. Моладзь не разыходзіцца нават ноччу, бо добра ведае: кадэбэнікі па начах не толькі забівалі людзей, але і знішчалі помнікі беларускага народа. Супраціў мінчукоў прывёў да часовага прыпынення будаўнічых працаў. Археолагі павінны высветліць, ці ёсць на шляху дарогі, што будзе, магілы, у якіх захаваліся астанкі памардаваных. Калі косткі пакутнікаў не будуть знайдзены, бульдозеры зноў заравуць у курапацкім лесе. Сучасным вандалам няма справы, што ўся зямля Курапатаў прасякнута чалавечай крывёй.

Зміцер КІСЕЛЬ
Фота: <http://www.svaboda.com/>

Беларусі даюць крэдыт

Як паведамілі інфармацыйныя агентствы, 26 верасня ў Вашынгтоне падпісана пагадненне аб выдзяленні Беларусі пазыкі Сусветнага банка ў памеры 22,6 мільёна долараў ЗША.

Крэдыт дасцца на шаснаццаць з паловай гадоў з адтэрмінouкой выплаты асноўнай сумы на чатыры з паловай гады. На момант падпісання документа працэнтная

стайка па крэдыце складала 7% гадавых. Атрыманыя гроши павінны быць накіраваны на рэканструкцыю сістэм асяплення, цеплаізацыі і асвялення прыкладна ў 500 школах, бальніцах і дзіцячых садках.

Трэба адзначыць, што гэта першая пазыка Сусветнага банка Беларусі пасля 1994 года. Юлія ЦЯРЕНЦЬЕВА
Газета Слонімская № 40, 4-10.10.2001

Беластоцкае тэлебачанне ўзнагароджанае

[1 ♂ працяг] што маствацца можа жыць усюды, неабавязкова ў вялікіх цэнтрах. Асабліва, калі арыентуецца на выдатныя кропіцы. У гэтым выпадку — на ікону. „Чарнобыльцы” Юркі Каліны і Лешка Валосюка, якія вясной былі адзначаны першай узнагародай у конкурсе Асацыяцыі рэгіональных тэлевізій (CIRCOM Regional), гэта гісторыя людзей, якім зваліўся добра вядомы свет. Мая „Помнікамі” расказвае, як у мястэчку Свіслочі сталі заварочваць час — напрыканцы 2000 года паставілі помнік Сталіну. Гэтыя трох стужкі запрацавалі на асобную, высокую ацэнку Беластоцкага тэлебачання ў Кракаве.

Дарэчы, у апошні час у некалькіх іншых месцах таксама заўважылі наш лакальны тэлецентр. Яраслаў Нікіцюк ат-

рымаў узнагароду міністра сельскай гаспадаркі за фільм „Хаця б я” пра Яна Рожка — гаспадара з-пад Любліна, лідэра сялянскіх пратэстаў у 80-я гады. На фестывалі экалагічных фільмаў у Райгородзе Юркі Каліна атрымаў дзве галоўныя узнагароды, за „Чарнобыльцаў” і „Ад памору і голаду”, у якім расказвае пра феномен народных лекарак — шаптух. На гэтым жа фестывалі вылучэнне атрымала перадача „Magazyn ekologiczny” Юзафа Вежбы. На жаль, перадача не выходзіць у эфір ужо больш года. І гэта як быццам сімвалічна паказвае становішча Беластоцкага тэлебачання. Калі ўсё большы прафесіяналізм людзей, калі з’яўляюцца ўзнагароды і пахвалы, няма за што рабіць новыя фільмы і праграмы. Квадратура кола.

Мікола ВАЙРАНЮК

Беларусам не хапае волі да свабоды

Такое меркаванне вядомы беларускі літаратар Уладзімір Арлоў выказаў падчас прэзентацыі сваёй новай кнігі гісторычнай прозы „Сон імператара” ў мінскай Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы.

Адказваючы на пытанні, пісьменнік адзначыў, што для яго самым прынцыповым момантам падчас прэзідэнцкіх выбараў стала акцыя на Кастрычніцкай плошчы Мінска вечарам 9 верасня. „У сталіцы ў мінулым быў акцыя апазіцыі, у якіх часам удзельнічалі да 50 тысяч чалавек. Аднак у такі адказны дзень на плошчы сабраліся ўсяго некалькі тысяч”, — сказаў Арлоў.

Паводле яго слоў, спробы некаторых апраўдаць непагодай сваю адсутніцтва на Кастрычніцкай плошчы выглядаюць недарэчнымі. „Спасылкі на даждж тых, хто

адносіць сябе да демакратычнай апазіцыі, толькі пацвярджаюць той факт, што мы яшчэ не дарастві да перамогі”, — падкрэсліў пісьменнік.

Уладзімір Арлоў лічыць, што сёння спрэва нацыянальнага адраджэння шмат у чым залежыць ад сітуацыі ў сям’і. „Ад таго, якія імёны мы даем дзецям, на якія мове з імі размаўляем, якія казкі ім чытаем, як ставімся да беларускіх святаў і традыцый, залежыць будучыня новага пакалення, а значыць і краіны”, — лічыць пісьменнік.

Марат ГАРАВЫ
Народная Воля, № 191 ад 10.10.2001

Час пераносіць сталіцу ў Магілёў

Аляксандар Лукашэнка сфармаваў свой новы ўрад. Такое адчуванне, што выбары патрэбны яму быў менавіта для гэтага. Ні ў знешній, ні ва ўнутранай палітыцы зменаў не прадбачаеца. Выбary не прызнае цывілізаваны свет. Але ў самой Беларусі ён па-ранейшаму цар і бог. Проста з’явілася падстава трошачкі паднівіць урад.

Па ўсім відаць, што давярае Лукашэнка толькі сваім землякам і расіянам. Нават ахову сваёй асобы ён даручыў быльому палкоўніку фінансавай міліцыі Яўгену Дзвярніцкаму, які родам са Шклова. Прэм’ер-міністрам стаў магіляўчанін Генадзь Навіцкі. Наогул ураджэнцы Прыдняпроўя (ці не самай адсталай эканаміч-

на і культурна, найбольш русіфікованай часткі Беларусі) будуць кіраваць сельскай гаспадаркай, прамысловасцю, мытнія, гаспадарчым судом, „Беларусьбанкам” і статыстыкай. Па сваёй ментальнасці яны напэўна знайдуць агульную мову з расіянамі, якія ўзначалілі адміністрацыю прэзідэнта, міністэрства ўнутраных спраў і камітэт дзяржаўнай бяспекі. Што да двух апошніх, дык увачавідкі Лукашэнка байща даверыць рэпрэсіўны апарат беларусам, хай сабе нават магіляўчанам. А раптам у іх прачнеца нацыянальнае пачуццё і яны не згодзяцца, у выпадку чаго, ваяваць супраць свайго народа. Цень Мілошавіча, відаць, сніца Лукашэнку.

Зміцер КІСЕЛЬ

I хочацца, і колеца

Гродзенская абласная праクуратура ніяк не можа знайсці больш-менш прыстойных падстаў для закрыцця газеты „Пагоні”. За сваю прынцыпавую пазіцыю падчас кампаніі па выбарах прэзідэнта краіны выданне атрымала ад улад „падзяку” ў выглядзе авбінавачання ў парушэнні заканадаўства па друку і ў абрэзе прэзідэнта. За апошніяе прадугледжваеца крымінальная адказнасць.

На шчасце гэтая справа пакуль „заглухла”. А вось Вышэйшы гаспадарчы суд краіны не можа вырашыць, што рабіць з непаслухмінай газетай. Прававых падстаў быццам бы няма. Нават Дзяржаўны камітэт па друку не ўгледзеў юрыдыч-

ных асноў для закрыцця „Пагоні”. Але „наверсе” камусыці хочацца, каб адзінай рэгіянальнай беларускамоўнай газете перастала існаваць. Судовы працэс пачаўся яшчэ 27 верасня. Аднак быў перанесены на 5 кастрычніка. Але і ў гэты дзень суддзя Валеры Жандараў не пажадаў быць краіні і перанёс разбор справы на 23 кастрычніка „дзеля правільнага і ўсебаковага высвятлення абставін”.

— Пракурор хocha закрыць газету, але не мае падстаў, — кажа галоўны рэдактар „Пагоні” Мікола Маркевіч. — А я хачу, каб яна працягвала выходзіць і маю на гэта ўсе падставы.

Зміцер КІСЕЛЬ

Падвойная канферэнцыя

[1 ♂ працяг]

канферэнцыя датычыла польска-беларускага памежжа, то яе ўдзельнікі засяродзіліся, у галоўным, на беларускай літаратуре, беларускай мове і яе дыялектах. У першы дзень закраналіся культурныя, публіцыстычныя, палітычныя і гісторычныя тэмы. З дакладамі выступілі прафесар Адам Мальдзіс з Мінска, які гаварыў пра ўклад беларусаў і Беларусі ў польскую культуру і прафесар Сяргей Габрушевіч з Гродна, які пры нагодзе свайго даклада пра фундаментальную каштоўнасці беларускай і польской культур, адклікаўся яшчэ да прэзідэнцкіх выбараў у Беларусі. Звярнуў ён увагу на вялікую падтрымку ў Беларусі для працэсій арыентациі Аляксандра Лукашэнкі як сярод сялян, так і выкладчыкаў вышэйшых навучальных установ. Дыскусію выклікаў даклад докта-

ра Яўгена Мірановіча аб працэсійскай і працэсійскай арыентациі на беларускай палітычнай думцы на зломе XIX-XX стагоддзяў. Шмат невядомых падзеяў наблізіў прафесар Анатоль Грыцкевіч у дакладзе пра беларуска-літоўскую дывізію ў польскім войску, якая дзейнічала ў 1919-1920 гадах.

Яшчэ ў першы дзень канферэнцыі яе ўдзельнікі паехалі на экспкурсію ў Гайнаўку, дзе наведалі Беларускі музей, Свята-Троіцкі сабор і Дом культуры.

— Ужо надрукаваныя даклады мінуетагодніх канферэнцый у першым томе „Acta Albaruthenica”, а другі том зараз рагутуеца да друку ў Беларусі. Не хапіла нам грошай на яго хуткае выданне. Трэці том будзе датычыць сёлетній падвойнай канферэнцыі, — сказаў прафесар Аляксандар Баршчэўскі.

Аляксей МАРОЗ
Фота аўтара

У сродках масавай інфармацыі працягваеца фестываль Санаабароны. Палітыкі і каментатары высвятляюць прычыны паспеху Анджэя Лепэра і яго партыі на парламенцкіх выбараах.

Санаабароны праўда аб Польшчы

У апошнюю нядзель жніўня, пасля абеду, на пляцы перад пажарным дэпо ў Малініках адбылася сустрэча кандыдатаў у паслы ад Санаабароны. Удзельнічала ў ім пад 300 асоб з усяго наваколля. Сустрэчу арганізавалі солтыс вёскі Ніна Іванюк, салецкая рада і мясцовыя пажарнікі.

Ад імя Санаабароны сабраных прывітала Генавефа Віснейская (цяпер ужо дэпутат Сейма), якая падзякала за хлеб ды соль. Затым голас узяў Анджэй Лепэр, які выказаў свой погляд на шэраг спраў. Гаварыў крытычна і палымяна, а слухачы перарывалі яго выступленне аплодысментамі і воклічамі „брава”. А вось некаторыя меркаванні лідэра Санаабароны.

Аб грамадстві: Цешуся, што столькі людзей з адной мясцовасці прыходзіць на спатканне. Напэўна гэта сведчыць аб тым, што грамадства пачынае думкаць, разважаць аб тым, што дзеесца ў Польшчы.

Аб перспективах: Адзінаццаць гадоў перамен, адзінаццаць гадоў абязцянняў, надзеі на лепшае. І што бачым? Што жывеца нам штораз горш. Штораз меншыя шанцы для маладых, для нашых дзяцей і ўнукаў. Штораз большае зладзейства, карупцыя, раскраданне краіны.

Аб дзяржаве: Польшча — гэта не прыватны фальварак. Належыць яна нам усім, бо будавалі яе нашы бацькі і дзяды. А яны [кіраунік — рэд.] паставілі да яе як да ваеннага трафея пасля пераможнай бітвы.

Аб уладзе: Адзінаццаць гадоў гаворым праўду аб Польшчы, аб тым што дзеесца ў краіне. Гаворым праўду аб зладзействе, аб карупцыі, аб фальшы. Сто трывцаць судовых працэсаў су-праць мяне за тое, што гавару ім праўду ў очы. Абрахаюцца, калі тых, што

дайшлі да ўлады пасля 1989 г., называю бандай злодзеяў.

Аб замежным гандлі: Час заблакіраваць імпарт з заходу і адблакіраваць экспарт на ўсход. Гэта наша дарога! Калі мы, як Польшча, не зразумеем гэтага, то прайграем. Заход гандлю з Расіяй, Беларуссю, Украінай. Заход не гаворыць, што ў Расіі няма грошай, толькі кожны дзень пасылае з таварамі тысячи аўтафураў, якія нішчачаць польскую дарогу. Пара перастаць касавурыца на Расію, Беларусь і Украіну. Польшча можа прадукаваць многа добрых тавараў, а рынкам збыту мусіць быць Усход.

Аб дзяржбюджэце: Дэфіцит у гэтым годзе дасягне 100 млрд. зл., а даходы складуць 161 млрд. зл. Гэта абазначае катастрофу для дзяржавы. Да таго давяла гэтая банда злодзеяў. Не стае грошай на пенсіі і сацыяльнай дапамоге. Але яны не шукаюць грошай у кішэнях багатых прадпрымальнікаў, не сцягваюць падаткаў ад фірм, толькі шныраць па кішэнях пенсіянероў, беспрацоўных, бедных людзей.

Аб фондах і агенцтвах: Палова бюджету ідзе на фінансаванне фондаў і агенцтваў, у якіх працуюць паплечнікі кіруючай краінай каманды. Побач Міністэрства транспорту існуе Агенцтва па будове аўтастрадаў, хаця аўтастрады не будуюцца. Існуюць Міністэрства будаўніцтва і Установа па справах жыллёвага будаўніцтва; Міністэрства працы і Установа па працаўладкаванні; Міністэрства сельскай гаспадаркі і агенцтвы: сельскагаспадарчага рынку, рэструктурызацыі і мадэрнізацыі сельской гаспадаркі, сельскагаспадарчай уласнасці і пад 150 фондаў, якія займаюцца польской сельской гаспадаркай. Усе, што там працуюць, бяруць казённыя гроши.

Анджэя Лепера (у цэнтры) прывіталі ў Малініках хлебам і соллю. Справа — солтыс Ніна Іванюк.

Анджэй Лепэр аднёсся таксама да асобы былога міністра фінансаў і цяпешніга старшыні Нацбанка Лешка Бальцаровіча, называючы яго „самым вялікім шкоднікам і знішчальнікам Польшчы, які каштуе Польшчу 500 тыс. зл. у месяц”. Столыкі палітыкі на гэтым свайго роду фэсце жыхары Малінік і навакольных вёсак ніколі яшчэ не чулі. А калі надышла пара ставіць пытанні, Ілья Мартыновіч з Кашалёў спытаў пра адносіны Санаабароны да беларускай меншасці. Анджэй Лепэр адказаў яму наступным чынам:

— Станоўчы! Лукашэнка ў тым што робіць у Беларусі, у большасці мае рацюно. Не ўпускае злачынцаў з Захаду і добра робіць. Не прадае ім беларускай зямлі, у адрозненні ад тых нашых. Аб тым, што там бяды, мы ведаем. Але сапраўды мы станоўчы ставімся да беларускай, рускай, украінскай, нават і ўрэйскай меншасцей. Тых парадачных ўрэй, якія жывуць у Польшчы, шануем. Навошта змагацца паміж сабою, жывем жа ж у адной краіне, маєм адолькавыя права і мы напэўна аб беларускай меншасці, калі будзем у парламенце, не забудзем.

І хаця лідэр Санаабароны адказаў цымяна і блытана, сабраныя выступленне

ўзнагародзілі волескамі і сардэчнымі падзякамі. Многія сяляне і пенсіянеры падыходзілі да стала, бралі мікрофон у рукі і ставілі гасцям пытанні наконт сельскай гаспадаркі. Анджэй Лепэр тлумачыў ім, што ўсе іншыя партыі, якія выказваюцца за далучэнне Польшчы да Еўрасаюза, хочуць дакончыць сельскую гаспадарку. Калі не зменіцца сацыяльная і гаспадарчая палітыка, Санаабарона выведзе людзей на мірныя дэмантрацыі, каб сказаць уладам: хопіць ужо злодзеям і юдам кіраваць Польшчай! Абяцаў ён яшчэ зменыць на 75% зарплаты парламентарыям, міністрам і дзяржаўным чыноўнікам. І зноў пачаліся бурныя аплодысменты, а адзін пенсіянер назваў лідэра Санаабароны „цудоўным чалавекам, які адкрыта і сумленна гаворыць нам, што дзеесца ў краіне”.

Госці атрымалі кветкі і паслухалі беларускіх песень у выкананні калектыву „Красуні” з Краснага Сяла. Анджэй Лепэр падпісаў на памятку выбарчыя буклеты. Затым чальцы Санаабароны пахалі на чарговыя спатканні.

У выніку Санаабарона ў Арлянскай гміне заняла другое (пасля кааліцыі СЛД-УП) месца.

Міхал Мінцэвіч

У „другой Японіі”

Аўтобус з Беластока ў Залешаны едзе двойчы ў будзённыя суткі і тройчы ў святочныя. Той, што едзе рана, у нядзелью едзе яшчэ ў Ялоўку, забіраючы вернікаў у тамашнія храмы. Калі каму трэба ў Гайнайку, той можа сходзіць на поезд у Цісоўку, але няма ўпэўненасці, ці тыя цягнікі яшчэ ездзяць, ці ўжо мо не...

У Залешанах, гледзячы на паставленыя вёсцы крыжкі, жывуць католікі. Да незнёмага прыезджага адзываюцца па-польску, але калі загаварыць да іх па-свойму, ахвотна пераходзяць на родную ім мову — тающую ж, як і беларуская літаратурная.

Вуліца ў Залешанах на тым адrezку, па якім ездзіць аўтобус, пасыпана гравіем, але чым далей ад аўтобуснага маршруту, тым гравію менш, а за пяцьдзесят метраў яна ўжо такая ж, як і пры дзядах-прадзедах. Тая палявая вуліца-дарога нейкіх трыста метраў за ўсходнім канцом вёскі абрываецца на дзяржаўную мяжу з Беларуссю.

Залешаны сёння прадстаўляюць жудасны від. Старыя хаты, бо новых у вёсцы няма, паволі здаюцца наступу часу. Гаспадарчыя збудаванні не маюць ужо сіл супраціўляцца маці-зямельцы, якая што раз больш прытуляе іх да сябе. Дзе-нідзе вярнуліся ўжо ў прах перагнілыя саламя-

ныя кулікі-эгаісты, пакідаючы толькі аблоленыя кроквы і латы. Дахі, крытыя чаррапіцай, валацца дружна.

На канцы вёскі, з боку дзяржаўной граніцы, між высокіх таполяў паказваеца шэры школьні будынак. Выбіты ў ім усе вокны, пабіты дзвёры, вырваны радыятыры, пакрэмзаны сцены. Школа ў Залешанах была пабудавана яшчэ ў санацыйны час, а пры камуне праішла рамонт. Закрылі яе ў сямідзесятых гадах, у час будавання „другой Польшчы”. Вучыліся ў ёй толькі залешанская дзець. Цяпер у Залешанах толькі адзін вучань, а ягоная школа ў Шымкавічах. Сёння демографы і сацыёлагі трывожацца, калі адно дзіця ў сям'і, што яно асірацеляе... У Залешанах адно дзіця на ўсю вёску.

Калі за Залешанамі ўстанавілася дзяржаўная мяжа, у вёсцы было больш за седмідзесят дзеяў — столькі ж, колькі сёння ўсіх жыхароў вёскі. З гэтага ліку толькі бадай троє не атрымліваюць яшчэ пенсіі. Многія жывуць у адзіночку, у шматлікіх хатах і ніхто не живе. Даўней пара чалавек працаўала на чыгуницах, сёння ніхто нідзе не працуе. Больш за дваццаць гаспадароў здае малако ў мясцовую злеўню. Некалькі чалавек трymае па пяць-шэсць кароў. Спе-

циялістычных гаспадарак няма. У вёсцы каля дзесяці коней і дзея легкавушкі.

Лекар прыме ў адлеглых за пяць кіламетраў Шымкавічах, а калі што, то хуткую трэба вызываць з Беластока. Ахвотныя паставілі ў сябе тэлефоны, але назбіралася іх нямнога, каля дзесяці. Водаправода ў вёсцы няма. У Залешаны заглядаюць тры аўтакрамы. У часе майё пабыўкі адна празіджала. Прадавец цярпіліва падъязджаў па некалькі дзесяткі метраў, спыняючы сваю машыну каля кожнага выйшаўшага са свайго панадворка. Апрача крамнікаў у Залешаны заглядаюць яшчэ пагранічнікі з Гарадзкім; за некалькі гадоў мо ўжо толькі адны яны будуць прыгледзіцца буйнай калісі вёсцы...

За Залешанамі, па дарозе ў Навасады, хутар з мураваным хлявом без даху; побач пасвяціца тры казы. З другога боку нехта абкошае меліярацыйны раўчак. Каля ягонага воза сабака, які з лянівым брэхам падбягае да мяне і неспадзівана хапае за налу. Пасля такога тэрарысцкага акту прымаю ражчую меры і ён адбягае да гаспадара, які адабральна яго гладзіць: добра зрабіў, няхай навалач не валочыцца. За паваротам на дарогу перада мною выходзіць малады мужчына, нешта пабліскава ў ягоных руках. Мінаючыся бачу, што гэта ружанец з металічнымі медалікамі. Дагэтуль уяўлялася мне, што ружанцы носяць толькі манашкі і пажылыя бабулькі...

У Навасадах нечаканасць — нехта будзе гаспадарчы будынкак, бачыць тут будучыню! У вёсцы на вуліцы брук. На канцы вёскі нейкая крама, на маю здарожную радасць — адкрытая. Вяндліны ў ёй не было, пернікаў толькі адзін пакеік, шакаладу няма. Ніхто цяпер тут шакаладу не купляе, тлумачыць прадаўшчыца, бо скончыліся канікулы, дзеці выехали ў гарады, а мясцовыя пенсіянеры, хворыя дыябетам, не купляюць салодкага. З напояў прапануе яна мне такія, якія п'юць у маладой кампаніі... З Навасадаў чацвёра школьнікаў і адзін гімназіст.

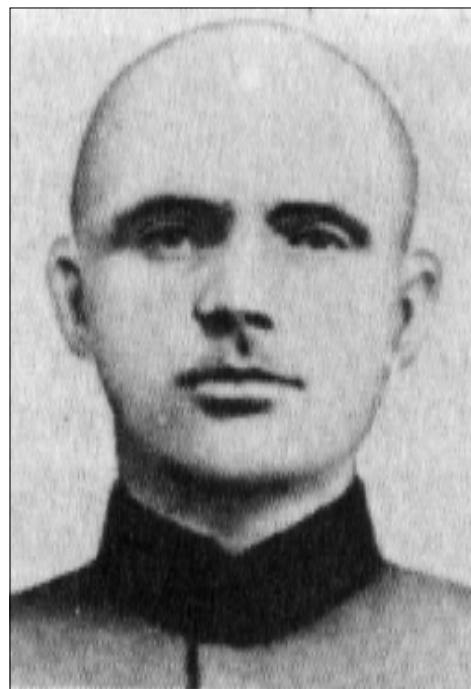
Шымкі вітаюць мяне будынкамі колішніх „другой Польшчы” — пустуючай гэзэсаўскай базай на водшыбе вёскі; калісі працаўалі там трактарысты, камбайнёры, кнігаводы, сторажы ды іншыя рабочы клас, сялянства і працоўная інтэлігэнцыя. Побач няскошаная грэчка і заастаючая пырнікам пожня з несабранай саломай. З другога боку зеляніцца рунь азіміны. Суседняя згаданай базе буйная калісі гэзэсаўская крама — пустуе. Ці ж і ў Шымкавічах няма крамы — дзівуюся. Заходжу ў вёску, бачу шыльду „Sprzedaj trumien” — значыць сэнняшня вясковая дэмаграфія ў нейкім сэнсе спрыяе бізнесу! Далей ёсць і вялікая „звычайная” крама, і п'юная. У будынку пажарнага дэпо таксама крама з багатай прапановай вясковай душы.

Аляксандар Вярбыцкі

Пасол з Гаркавічаў

У міжваенны перыяд беларуская грамадскасць Беласточчыны, якая налічвала каля трыста тысяч чалавек, мела толькі аднаго пасла ў Сейме Польшчы — Паўла Валошына. У сапраўднасці быў гэта адзіны пасол, які ў Сейм трапіў са спіска нацыянальных меншасцей. Пасляваенная прысутнасць беларусаў у Сейме гэта вынік ласкі лідэраў польскіх партый. Хаця Валошын парламентарыем быў усяго трох гадоў, аднак яго прысутнасць у палітыцы заўважылі ўсе, асабліва пракуроры і паліцыянты з Беластоком і Гродна. Валошын вылучаўся перш за ўсё надта шчырымі выказваннямі пра дзяржаўную палітыку на землях, дзе пражывалі грамадзяне беларускай нацыянальнасці. Палякі, якія тады пачыналі тварыць міф талерантнай і свабодалюбівай нацыі, вымушаны былі слухаць у Сейме пра катаванні беларускіх сялян у польскіх турмах, пра здзічласць крэсавай адміністрацыі, пагардлівае стаўленне ўлад да мясцовага насељніцтва. Чулі пра сябе тое, што самі гаварылі пра расіян ці немцаў. Зразумела, прамовы Валошына не маглі падабацца таварышам Рамана Дмоўскага, Вінцэнта Вітаса ці Язэпа Пілсудскага. Таму яго палітычна кар'ера не была надта доўгая.

Павел Валошын нарадзіўся 10 ліпеня 1891 г. у вёсцы Гаркавічы на Сакольшчыне. Быў сынам праваслаўнага селяніна. Пря яго адукцыюю вядома толькі тое, што закончыў 6-гадовую школу, праўдападобна ў Крынках. У гэтым мястэчку ў 1908-1912 гадах працаваў тэлефоністам на пошце. Год да вайны быў прызваны ў царскую армію. Змагаўся на нямецкім фронце і на пачатку вай-

ны трапіў у палон. Пасля вызвалення з лагера для ваеннопалонных у 1917 г. выехаў у Расію шукаць сваю сям'ю, якая ў 1915 г., разам з праваслаўным насељніцтвам Беласточчыны, падалася ў бежанства. У Расіі Валошын быў сведкам унутранай вайны. Стад гарачым прыхільнікам чырвоных, спачатку служыў міліцыянерам, пасля ў нявысветленых акалічнасцях трапіў у армію Дзянікіна. У 1920 г. служыў у Чырвонай Армії, трапіў у палон да пятлораўцаў, а пасля вызвалення працаваў на чыгуначы.

Валошыны вярнуліся ў Гаркавічы ў 1922 г., калі ў Польшчы ішла выбарчая кампанія ў Сейм першага склікання. Павел атрымаў тады працу манцёра паштовай інфраструктуры і меў контакт з рознымі людзьмі Сакольскага

павета. Цікавіўся палітыкай і быў адважны, таму вельмі хутка апынуўся ў акружэнні людзей, якія імкнуліся арганізація беларускую грамадскасць на Сакольшчыне. Стад дзеячам Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі і быў вылучаны кандыдатам у Сейм са спіска Блока нацыянальных меншасцей. Ад жніўня 1923 г. стад паслом, членам Беларускага пасольскага клуба, якім кіраваў Браніслаў Тарашкевіч.

Валошын шмат ездзіў па Беласточчыне, сустракаўся з беларускім насељніцтвам, заклікаў арганізацію і сме́ла выступаў за свае грамадзянскія права, патрабаваў усяго таго, што давала канстытуцыя. Быў адначасова найбольш пульманаваным паліцыям і агентамі бяспекі беларускім паслом. У паліцыйных дакументах захаваўся змест яго прамоваў да публікі, сабранай пад адкрытым небам. Відаць, пастаянна сачыла за ім некалькі агентаў паліцыі. Беластоцкі і гродзенскі пракуроры не раз звярталіся ў Сейм, каб пазбавіць Валошына імунітэту за непрыхильныя словаў ў адрес дзяржаўных улад на мітынгах.

Эканамічна і палітычна дыскрымінація беларусаў у II Рэчы Паспалітай нараджала радыкалаў. Калі ў чэрвені 1925 г. узнікла Беларуская сялянска-рабочніцкая грамада, Валошын у натуральны способ стад адным з лідэраў гэтай партыі. У Сакольскім павеце, дзе ён меў найбольшы контакт з насељніцтвам, у рады Грамады ўступалі часам усе дарослыя жыхары вёсак. Валошын быў надта папулярны сярод насељніцтва, а таму і небяспечны для ўлад. Ад восені 1926 г. заўсёды цягнуліся за ім атрады паліцыі. У лістападзе сілай не дапусцілі да з'езду дзеячаў Грамады Сакольскага павета. На з'езд грамадоўцаў Бельскага павета ў Старааберазове ўлады паслалі не толькі атрады паліцыі,

але таксама вайсковыя падраздзяленні. Падчас сутычкі сялян з урадавымі фарміраваннямі ў Старааберазове Валошын быў моцна паранены.

У лютым 1927 г. найвышэйшая дзяржаўная ўлады вырашылі ліквідаваць Грамаду. Валошын быў сярод 56-ці арыштаваных дзеячаў партыі. Падчас працэсу ў Віленскім акруговым судзе пракурор абвінавачваў кіраўнікоў партыі ў імкненні да знішчэння Польшчы і адлучэння ад яе паўночна-усходніх ваяводстваў. Пастановай суда Валошын быў прыгавораны да 12 гадоў турмы. Вызвалілі яго ў 1932 г., два гады пазней чым Тарашкевіча і іншых кіраўнікоў партыі. Сядзей найдаўжэй з усіх грамадоўцаў. У выніку абмену палітычнымі вязнямі апынуўся ў Савецкім Саюзе. Ездзіў там ад горада да горада і распавядаў пра нацыянальную палітыку польскіх улад. На пачатку 1933 г. стад працаўцаў у органах бяспекі. У гэтым саўмым часе НКУС пачаў арыштаваць усіх дзеячаў беларускага руху, якія хадзяць біяроткі час не былі пад яго наглядам. Валошын шмат гадоў прасядзеў у польскай турме за змаганне за нацыянальныя інтарэсы беларусаў. Для саветаў быў гэта доказ яго нацыяналістычнага мышлення. Валошына арыштавалі 1 верасня 1933 г. Пасля доўгіх допытаў партыйны суд прыгаворыў яго да найвышэйшай меры пакарання, але адміністрыўны прысуд на 10 гадоў лагера на Салаўках. 9 верасня 1937 г. суд ленінградскага НКУС вырашыў расстрэляць Паўла Валошына. Прыгавор быў выкананы 3 лістапада 1937 г.

Біографія Валошына сімвалічна паказвае, што беларусы не мелі ў XX стагоддзі ніякіх саюзнікаў. Суседзі забаранялі быць беларусамі. Адны за гэта саджалі ў турму, другія — расстрэльвалі.

Яўген МІРАНОВІЧ

Гродна і Ваўкавыск у II Рэчы Паспалітай

Зараз у Этнаграфічным музеі ў Гданьску знаходзіцца выставка, прысвечана двум гарадам даваеннага Беластоцкага ваяводства — Гродну і Ваўкавыску. Адкрывае яе карта ваяводства з 1933 г. і герб Гродна, выкананы скульптурами Варшаўскай акадэміі мастацтваў Багданам Хмялеўскім.

Далей ідуць здымкі Гродна і яго жыхароў, школьнія і сямейныя памяткі: сышыткі, пасведчанні, альбомы, дакументы, выданні, школьнія штандары. Далей у такой жа чарговасці прадстаўлены Ваўкавыск.

Узбагачаюць выставу таксама акварэлі Вітаўта Калбана, народжанага ў 1935 г. у Гродне. Зараз мастак жыве ў Тынхах. У 1994 г. паехаў, упершыню пасля 50-ці гадоў, на бацькаўшчыну. Сантыментальнае падарожжа прынесла плён у выглядзе цёплых акварэліў з відамі Гродна яго дзіцячых гадоў: „Spróbowałem namalować pejzaże lat dziecięcych, podając się staremi fotografiami, rycinami, opowieściami mieszkańców i własną miłością do tego wspaniałego grodu”.

Ваўкавышчыну прадстаўляюць рысункі Вітаўта Карпізы, які нарадзіўся ў 1913 г. у Зеленяўцах, а зараз живе ў Гажове-Велькапольскім. Сярод іх можна знайсці нават рысунак царквы ў Юшкавым Грудзе. Апрача цэрквой і касцёлаў, на рисунках прадстаўлены сінагогі, двары і іншыя помнікі архітэктуры.

Выставка адкрылася 12 ліпеня г.г. і будзе працягвацца да канца кастрычніка. Яе аснову складаюць экспанаты прыватных калекцый — налічыла я 88 іх ахвяравальнікаў.

Пры ўсім сваім багацці выставка ўсё ж аднабаковая — выразна вытрыманая ў стылі польскіх усходніх крэсаў. Дарэчы, гэта чарговая выставка — пасля выставак пра эпаратынтаў, Палессе і Валынь — з цыкла „Сантыментальная па-

дарожкы па даўніх крэсах”. Аўтаркай канцепцыі выставы з'яўляецца Віктарыя Бляхарская, кіраўнік Этнаграфічнага музея. Сама яна родам з Браслаўшчыны, з вёскі Замошча, адкуль выехала з бацькамі ў Польшчу ў 1959 г. двухгадовай дзяўчынкай. Родную вёску адведала два гады таму.

Выставу дапамаглі сарганізація (таксама фінансам) Таварыства сяброў Гродзенскай і Віленскай земляў з Гнева, Таварыства гродзенцаў імя Элізы Ажэшка з Варшавы і Таварыства сем'яў Ваўкавыскай зямлі з Гданьска, Таварыства „Вспольнота Польска” — Паморскі аддзел. Хаця ў даведніку і на выставе згадваюцца беларусы (пасля палікаў і расіян), цяжка знайсці гэту нацыянальную мазаіку на здымках ці ў дакументах. Наадварот, яны даказваюць польскасць Гродна і Ваўкавыска, якая з 1919 г. беспардонна ўводзілася на гэтых землях. Тут мне згадаліся лёссы беларускіх інтэлігентаў Гродзеншчыны, Серафімы і Луке Дзекуць-Малеяў, якіх за беларускую асветную працу польскія ўлады выкінулі з Гродна, паслоў Сяргея Барана і Шымана Якавюка, якіх за беларускую дзейнасць судзілі ў Беластоку ў 1923 г., пасла Уладзіміра Каліноўскага з Ваўкавыска, які не атрымаў польскага грамадзянства і вымушаны быў падацца ў Савецкую Беларусь.

З гродзенскага духавенства паказаны адны каталіцкія ксяндзы. Найбольш месца прысвечана ксяндзу Антонію Курыловічу, старшыні Польскай Мацежы Школьнай і дырэктору пачатковай школы „бернардынкі”. Таксама ў пару месцах выставы можна пабачыць ксяндза Францішка Грынкевіча (на здымку), родам з Новага Двара на Сакольшчы-

не, як заслужанага для польскасці святара і настаўніка. Гэта постаць асабліва блізкая беларускаму нацыянальному руху. Яшчэ да I сусветнай вайны быў ён ініцыятарам і стваральнікам Гродзенскага гуртка беларускай моладзі, засяваў беларускую нацыянальную свядомасць сярод навучэнцаў гродзенскіх школ. Вядома, што пасля вайны не мог сеяць беларускасці ў Гродне, калі хацеў там жыць. Тым не менш, яго родны брат Станіслаў і братанак Станіслаў, пад яго духовай апекай, выраслі на беларускіх нацыянальных дзеячаў. Пра беларускіх ксяндзіцаў нідзе не згадваеца.

Няма на выстаўцы ніводнага праваслаўнага святара, хаця на здымках Гродна і Ваўкавыска паказаны і цэркви.

Агледзэўшы выставу, можна сцвердзіць, што Гродна і Ваўкавыск гэта польскія гарады, а пасля II сусветнай вайны адбылася вялікая несправядлівасць, у выніку якой апынуўся яны ў Савецкай Беларусі, а палякі трапілі або ў ссылку, або вымушаны былі ўцякаць у новую Польшчу. Варта тады задумацца — а дзе ж у II Рэчы Паспалітай былі беларусы, ці не было іх у Гродне, Ваўкавыску, калі не мелі сваіх школ, тэатраў і іншых установ? Ці можа іхня правы да беларускага існавання на сваіх зямлі зневажаліся польскай уладай? Гэтыя пытанні стаўлюць дзеля змагання з міфам польскіх усходніх крэсаў, які прапагандуюць таякія выставы, як гэта ў Гданьскім этнаграфічным музеі. Тым не менш, калі хто наведае Гданьск да канца кастрычніка, рэкамендую зазірнуць у музеі і паглядзець уласнімі вачыма выставу пра беларускія сёння гарады Гродна і Ваўкавыск, каб мець уяву пра іх мінулае ў 20—30-я гады XX стагоддзя.

Лена ГЛАГОЎСКАЯ

Пахі свежасці! З іншых — усё ў танацыі сандалавага дрэва, мяшанкі з новай араматнай нотай. Духі — як віратка!..

З ГЖЭСЬКАМ-, „Лапам” пра парфуму

— Калі ты, „Лапа”, вучыў мяне хадзіць і пры першым нашым сутыкненні сказаў, што мая парфума падыходзіць мне, я падумала, што гэта звычайны камплімент, патрэбны хвораму. Адкуль такі малады хлопец, ды яшчэ фізіяэрапеўт, можа ведаць нешта пра парфуму...

— Я раней быў кансультантам і дыстыбуторам у касметычнай фірме „LINE

RAICINE”. Там мяне навучылі адрозніваць пахі. Быў у іх чалавек, які займаўся навучаннем маладых працаўнікоў. Ёсьць, напрыклад, араматы цяжкія і лёгкія, кветковыя і арыентальныя.

— Калі якую парфуму трэба ўжываць?

— Удзень — свежую, вечарам — цяжкую, арыентальную.

— Ці парфума павінна быць дастасаваная да выгляду жынчыны?

— У нашай фірме была нават астралагічна табліца, пры дапамозе якой мы прапанавалі кліенткам выбіраць сабе адпаведны пахі. Аднак жа толькі палова кліентак звяртала на гэтую табліцу ўвагу. У нас была звычайная касметыка і вельмі рафінованая, элегантная. Незадаволенымі кліенткам я прарабаў дапамагчы і выбіраў сам.

— Яны былі задаволены?

— Амаль заўсёды.

— Як і калі ўжываць парфуму?

— Найлепш адразу пасля ванны ці душа, калі цела абсушана. Пырскаем у тых месцах, дзе скура найбольш далікатная і ў ваколіцах аорты.

— Чаму?

— Аорта пульсуе і спрыяе выдзяленню араматных субстанций.

— Большасць жанчын любіць прафумавацца за вухам.

— Памылка. За вухам знаходзіцца шмат лоевых залоз і ў спалучэнні з парфумам можа атрымаша непрыемны пах.

— Нават і тады, калі вуши былі толькі што памытвы?

— Нават і тады.

— Дык дзе канкрэтна было б парфумаваць цела найлепш?

— Валасы (памытвы), шия, запяцце. Вось, напрыклад, няхай мужчына, памыўшы валасы, пскніе на іх добры адэкалон і ўватрэ яго ўваласы ручніком — дзяўчына гатова.

— А якія ты, „Лапа”, любіш араматы?

— Пахі свежасці. З іншых — усё ў танацыі сандалавага дрэва, мяшанкі з новай араматнай нотай. Духі — як віратка. Усё звязана з настроем чалавека. Калі ў чалавека дэпрэсія — адны, калі ён вяслы — іншыя. Важна таксама, каб былі яны падабраны адпаведна да пары года. Летам лепш ужываць парфуму, напамінаючу пахі кветак, фруктаў, дрэў. Свежыя!

— Ці варта парфумавацца інтэнсіўна?

— Ні ў якім выпадку. Дастаткова зрабіць гэта раніцай, пасля ванны ці душа. Запах павінен быць лёгкі, ён не можа цягніцца за чалавекам.

— А французскі парфумуюча даволі інтэнсіўна.

— Яшчэ ў мяне не было дзяўчыны з Францыі. Праўда, была ў нас жанчына, цётка, адтуль. Я заўважыў, што ў яе было ўсё ў парадку, як трэба.

— А што ты думаеш на тэму віратак? Я, напрыклад, люблю надзець жакет, які пахне маёй парфумай.

— Можна пырснуць і на віратаку, але толькі тады, калі яна чистая, памытая.

— Часамі бывае, што жанчына карыстаецца дэзадарантам і парфумуецца. Эфект страшны.

— Трэба купляць дэзадарант і парфуму ў адной танацыі або дэзадарант без паху.

— Купіць добрую парфуму, калі яе не ведаеш, справа наядзкая. Калі я першы раз узяла ў руکі „Армані” і піскнула на руку, думала, што задушуся. Вышила з парфумерыі, а мне мая рука смярдзела. Іду, усё панюхваю спырсканае месца, не заўважальна спавальняю крокі і нават не заўважжаю, што ўжо імчуся назад. Купляю, бо празней час высветлілася, што тое месца на „смярдзючай” руцэ пахла раем.

— Вось менавіта. Як купляць парфуму? Спачатку пырснуць на руку, пачакаць, што будзе, пахадзіць з гэтым араматам, а тады ўжо будзе вядома, ці ён табе падыходзіць.

— Як мужчыны рэагуюць на запахі?

— На запахі мужчын ці жанчын?

— Ну, сябе, бадай, чалавек не абнохвае...

— Рэагуе пазітыўна, калі пах жанчыне падыходзіць і не вульгарны. Не пераношу семнаццацігодак, якія пахнуць „Опіумам”. Ім найлепш не парфумавацца, а калі ўжо — дык павінныя яны пахнуць далікатнымі кветкамі, фруктамі. Цяпер такія араматы модныя.

— А калі ў кагосці слаба з грашыма, што можа ён купіць?

— Вядома, купіць таннейшую, але няма гарантый, што будзе яна такая ж добрая.

— Дзякую за інструктаж.

Гутарыла
і фатографавала Ада Чачуга

Выстаўка лялечных герояў

У Гайнавскім доме культуры 29 верасня маладыя акцёры разам з апекуном Вольгай Андраюк, дырэктарам Міколам Бушко, яго намеснікам Ірэнай Парфянюк і працаўнікамі Дома культуры адкрылі выстаўку лялечных герояў.

— Дзякую вам за радасць, якую даяце гледачам, і за цудоўных акцёраў, якіх вы зрабілі, — заяўві дырэктар М. Бушко, адкрываючы выстаўку. — Ваш лялечны тэатр адзіны такі ў Гайнавцы ды можна яго ўклучыць у группу лепшых тэатраў Польшчы.

Апякун тэатральных груп, Вольга Андраюк, паведаміла, што першы лялечны спектакль — „Пшанічны каласок” — стаўся на беларускай мове і гайнавскія вучні, выступаючы з ім на Аглядзе беларускіх тэатраў у Кляшчэлях у 1996 годзе занялі першое месца. З гэтага часу тэатральныя калектывы ГДК выступалі на сваёй сцэне, у гайнавскіх дзіцячых садках, на вакольных вёсках — агулам 13 спектакляў на польскай і беларускай мовах.

— Лялькі не ўзікалі хутка. Спачатку мы чыталі казкі, а пасля вучні самі рысавалі герояў. З гэтых занотовак рабілі мы супольныя праекты і выконвалі лялькі. Памагалі шыць і хлопцы, а некаторыя аказаліся добрымі майстрамі, — пахвалила выхаванца В. Андраюк.

Арганізаторы спаткання нагадалі таксама пра сцэнографа Дома культуры, Зінаіду Якуць і Анну Тарасюк, якія дапамаглі пры сцэнічным афармленні пастановак і музыкаў — Алу Саевіч і Мікалая Сідарука. Аднак найбольш працы заставалася спадарыні Андраюк, якая спачатку пісала сцэнарыі, потым з вучнямі выконвала лялькі, са спецыялістамі падбірала музыку, сцэнічнае афармленне і праводзіла рэпетыцыі. Вучні адзначылі, што прыемна ўспамінаюць і рэпетыцыі, і выезды на выступленні.

В. Андраюк з вучнямі па чарзе знаёмілі прысутных з героямі лялечных спектакляў, адзначаючы, што некаторыя лялькі пасля перапрацовак выкарыстоўваліся ў іншых пастаноўках. Спадарыня Вольга сказала, што да беларускіх спектакляў падбірала больш простыя тэксты, каб выступленні былі зразумелымі гайнавскім дашкольнікам, якім, у галоўным, і накіроўваліся пастаноўкі.

З беларускімі спектаклямі гайнавскія вучні ездзілі на Агляд тэатральных калектывau у Кляшчэлі і там заваёвалі ўзнагароды. Спецыяльную ўзнагароду атрымала пастаноўка „Валовая хатка”, а апошні спектакль — „Цар Ірад” — паспехова презентаваўся на павятовым

Маладыя акцёры разам з апекуном Вольгай Андраюк, дырэктарам Міколам Бушко і працаўнікамі ГДК.

і ваяводскім аглядах калядных калектывau. Пастаноўка „Кот Мурлыковіч” не атрымала ўзнагароды, але вельмі спадабалася гайнавскім дзеткам.

— На занятках пануе прыемная атмасфера і таму мы на іх ходзім, — заяўвіла Бася Каліноўская, лепшая рассказчыца, якая здабывала ўзнагароды і ў дэкламатарскіх конкурсах, і ў конкурсе расказчыкаў, які праводзіцца ў Гайнавскім белліці.

У беларускай групе ігрой на сцэне вы-

лучающа Бася Гарлоўская, Дыяна Нікалаюк, Каміль Андраюк, Ярак Семянюк і Кася Чурак.

Пасля адкрыцця выстаўкі вучні зрабілі супольную фатографію. Многія адразу заявілі, што будуть удзельніцы ў занятках лялечнага тэатра. Выстаўку можна глядзець у ГДК яшчэ на працягу некалькіх тыдняў.

Аляксей МАРОЗ
Фота аўтара

Як адукаваць у школе

Міністэрства нацыянальнай адукациі прапануе настаўнікам, выхаваўцам, а таксама самаўраднікам, рэгіяналістам, партнёрам і саюзнікам школы том*, які датычыць задання школы ў галіне рэгіянальной адукациі.

Кніга, апрача порцыі праграмных пропаноў і сцэнарыяў заняткаў, прадстаўляе матэрыялы, якія ўносяць у праблематыку рэгіянальной адукациі новыя пытанні. Напрыклад, ахова гісторычнага краяўдіту і належнасць фармаванне прыроднай і гісторычнай прасторы краіны. Падаюц-

няткаў „Мой родны горад”, „Мая малая айчына”, сцэнарыі інтэграваных заняткаў у музеі (далучаны „карты працы”), методыка школьніх экспкурсій, пропановы таіх экспкурсій (у дадатку — адрасы ўсіх нацыянальных і ландшафтных паркаў, батанічных садоў, этнаграфічных музеяў і скансенаў, музеяў інтэр'еру, цэнтраў экалагічнай адукациі, таксама і ўрадавай адміністрацыі, ваяводскіх захавальнікаў прыроды). У бібліографіі фіксуюцца кнігі пра рэгіянализм і рэгіянальную адукацию, пра польскую рэгіёні, метадычнае літаратурнае і дапаможнікі, планы і карты, часопісы. Выданне гэтае, на нашу думку, проста неацэнны дапаможнік для сучас-

нага настаўніка, які ў рэфармаванай школе бярэцца за рэалізацыю праграм адукациі нацыянальных сцежкі „Рэгіянальная адукация — культурная спадчына ў рэгіёне”. Кнігу набыць можна ў Цэнтры ўдасканалівання настаўнікаў у Беластоку. Юры Кузьмюк пропануе таксама кнігу „By czasie nie zaćmi i nie pieramień” — сцэнарыі заняткаў па культурнай спадчыне ў нашым рэгіёне — метадычныя матэрыялы для настаўнікаў пачатковых школ і гімназій.

Міра ЛУКША

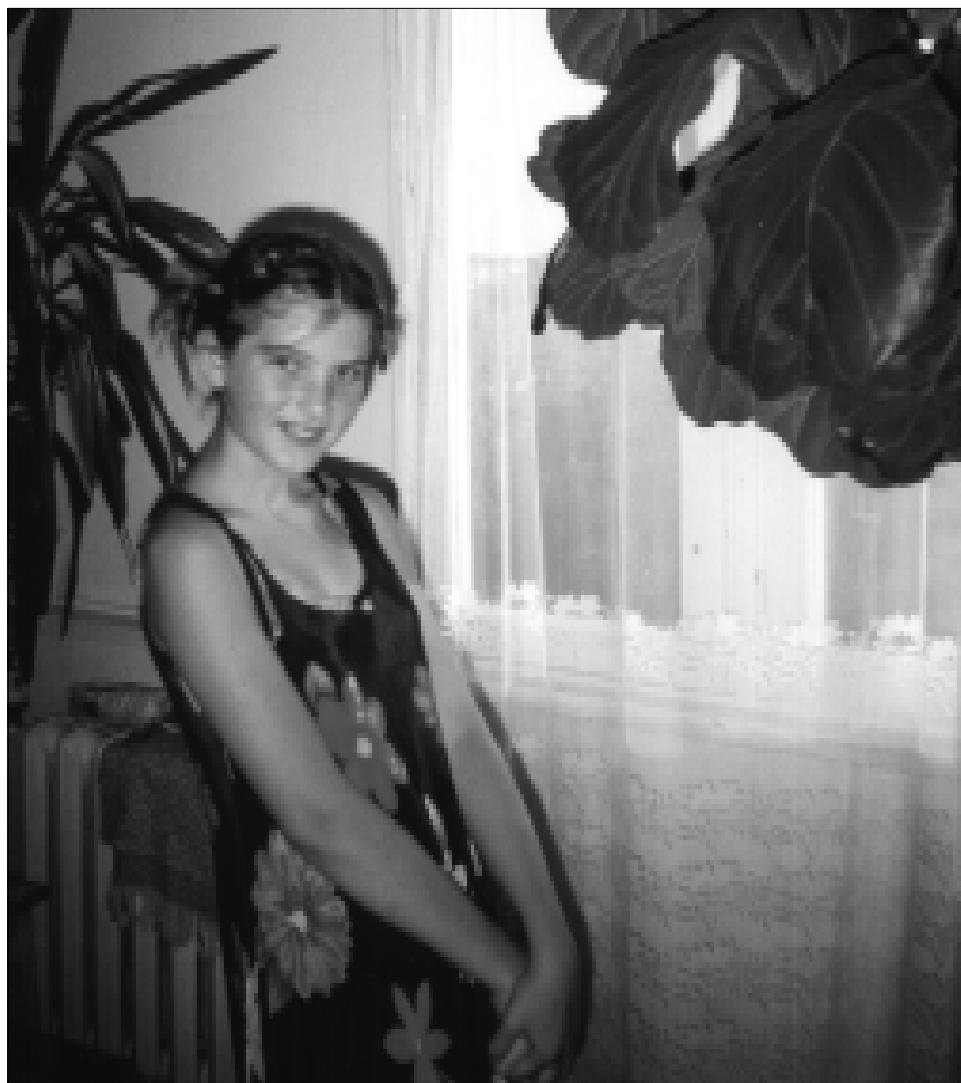
* Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole. Materiały dla nauczycieli, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Wrocław 2000, ss. 188.

Зорка

старонка для дзяцей

Мартынка — лясная дзяўчынка

Мартына Ева Леанеўская ўжо другі раз прымала ўдзел у літаратурным конкурсі. Летась напісала кароценъкае апавяданне пра шчанюка, якога знайшлі ў бабулінай вёсцы на ўскраіне пушчы, на канікулах. Пасля той сабачка, Максік, дзесяці пра паў. Не хацелася дзяўчынцы пра сумнае пісаць у апавяданні, дык закончыла яго ў момант, калі яны пачынаюць сябраваць. Бо нашто сум наводзіць на сябе і іншых... Жыщё сама па сабе сумнае бывае, здаецца, і не чакай ад яго радасці. Мартынка ў пяць гадоў страціла дзядулю і тату, сваіх самых лепшых сяброў... І прывыкаць трэба было ўсё да іншага кутка. Пакідаць свой дом таксама цяжка... Жыла Мартынка спачатку, калі зусім маленькая была, у самай блізкай да Белавежскай пушчы вёсцы Баравыя, пасля ў двух розных хатах у вёсцы Міклашэва, ды не ў дому, які для яе будаваў тата. Цяпер — разам з мамай Аляй, братам Кандратам і татам Мірыкам — у вёсцы Лясной, на хутары. Усе гэтыя мясціны — лясныя, падпушчанскія. У Нараўчанскае гміне. І звяроў тут поўна, і дрэвы шумяць яшчэ магутныя. У школе

Мартына Ева Леанеўская.

лу досыць блізка — у нараўчансскую, сучасную, светлу, прыгожую. З такое школы дык і не выходзіў бы... І клас файні — VI „б”. Вершыкі пісала Мартынка, тыя, конкурсныя, у пятym класе, дык і...

„Пятка” падпісалася. Пра клас, пра маму, і пра буслоў... Вось цікавая тая бусліна мова, і жыщё іхняе — лятаюць па свеце, і назад вяртаюцца, і па-свойму клякоуць... (лук)

Фота Міры Лукшы

Польска-беларуская крыжаванка № 42

Запоўніце клеткі беларускім словамі. Адказы (з наклеенымі кантрольнымі талонамі) на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

	Mleko				Marzenie		Wiara
	Granica						Choragiew
				Śmiech			
				Balkon			
	Skarb		Jad		Ara		
	Słońce						
Oka							
Sagan							
Sokół							
Norka							
Kaczatko							
	Włodzimierz pisarz, krytyk						

Адказ на крыжаванку № 38: Кіт, абрус, кальска, лодка, ложа, дарога, смак, мір, Анды, грыбы. Кут, міг, калода, ложак, брыда, скромны, гуска, парыў.

Узнагароду выйграла Люцына Джэга з Тафілаўцаў, вучаніца II класа Гімназіі ў Дубічах-Царкоўных.

Рэч пра маю маму

Мая мама ёсьць вясёлай,
Усё прыбірае ўкола,
Калі кубікі раскіну,
Усе назад іх у скрынку кіне.

Час ад часу — бяда ў хату,
Калі „падпаду” я тату.
Тады ёсьць ратунак — мама,
Зменіца ў камедыю драма.

Люблю вельмі сваю маму,
Што лякарствам ёсьць на рану.
Дачкой буду паслухмянай,
Каб каҳала мяне мама.

Пяты клас

Каб найлепшай быць у класе
Хочацца дзяўчынцы Kaci.
Але ў класе многа Kasjaў,
У Kasju кожная ўдалася.
А Мартынка — адна ў школе.
Няма тут Мартынак болей.
Ці шасцёрку, ці адзінку
Сёння дастае Мартынка,
Дык усе ведаюць у школе
А таксама ў наваколі.

Тутэйшыя буслы

Кажа бусел па-арабску,
навучуўся ён у Егіпце.
А бусліха,
што зімавала ў Турцыi,
па-турэцку размаўляе.
Па-суседску пасяліся.
І пажаніліся.
Пэўна, па-польску
Іх буслянты гавораць.
Мартына Ева ЛЕАНЕЎСКАЯ
в. Лясная

Успамін з канікул

Канікулы ў большасці правяла я дома. Вельмі многа часу праўбываля з сябрамі з маёй мясцовасці. Разам з імі я арганізавала вогнішча, пры якім мы сядзелі і спявалі да позней ночы. Калі ўжо на двары цымнела, хлопцы праўбавалі нас палохаць, але, у сапраўднасці, гэта яны са страхам ішлі дадому. Калі было ўсплае на двор'е я ездзіла на вадасховішча Бахматы. Там часта разыгрываліся футбольныя матчы і я заўсёды апладзіравала хлопцам з маёй мясцовасці, але, на жаль, яны праигрывалі.

У другой палове канікул я ездзіла да бабулі і там разам з маімі сёстрамі хадзіла на дыскатэкі. Там я пазнаёмілася з многімі хлопцамі, з якімі сустракаюся да сёння. Некалькі разоў, калі позна вярталіся з дыскатэкі, спалі ў палатцы, таму што не хацелі будзіць бабулю. Аднойчы пайшлі за намі хлопцы, мы падумалі, што яны хочуць нас напалохаць і падрыхтавалі на іх засаду. Увайшлі мы ў палатку, але выйшлі з другога боку. Хлопцы думалі, што мы ў ёй знаходзімся і леглі спаць. Тым часам мы чакалі хлопчы пад дрэвам. Калі яны акружылі палат-

ку, мы выскочылі з-за дрэва і так іх напалохалі, што яны не ведалі куды ўцякаць. Адзін хлопец упаў адной нагой у септык, а другі — у куст калючых руж. На другі дзень мы іх перапрасілі, а яны паабязалі нам, што гэтае ніколі не паўторыцца.

Вярнуўшыся дамоў, я з сябрамі вырашылі арганізаваць пікнік. На веласіпедах паехалі ў лес, які знаходзіцца 15 кіламетраў ад маёй мясцовасці. У палавіне дарогі пачаў ісці даждж. Мы схаваліся пад вялікі дуб, але і так прамоклі да сухой ніткі. Потым засвяціла сонца і мы рашылі працягваць наша падарожжа. Калі мы ўжо заехалі ў лес, усе былі вельмі галодныя. Хлопцы разаслалі плед, а я пайшла па карзінку з ядой. Калі яе падняла, выявілася, што яна вельмі лёгкая. У карзінцы была толькі вада, сяброўка забылася пакласці туды ежу. Дадому мы вярнуліся мокрыя і галодныя, але вельмі задаволенія. Не паспела я і аглянуцца, так хутка прайшлі канікулы і зноў трэба ісці ў школу. Але гэта не канец святу, праз год зноў будуць канікулы!

Агнешка ЗАНКЕВІЧ,
III „в” кл. Гімназіі ў Орлі

У Нараўцы — сэрцу роднае

Нараўчанская школа — шасцігодка і гімназія — шчыра сустрэла ўдзельнікаў міжнароднай канферэнцыі „Культурная спадчына падляшскага пагранічча”. У плане гэтай сустрэчы было наведанне школ, у якіх рэалізуецца праграма міжпрадметнай сцежкі „Рэгіянальная адукцыя, культурная спадчына ў рэгіёне”. Сярод польскіх настаўнікаў былі таксама госці з Літвы і Беларусі. І хіба іх найбольш захапіла выступленне вучняў — школьнікаў і гімназістаў, якія з тэмпераментам прадставілі і гісторыю школы, і шматкультунасць рэгіёна. Рыхтавалі іх не толькі да гэтага выступлення пані Зузанна Падэўская, Аліна Саевіч і ўдзельніца канферэнцыі пані Вацлава Суліма. Пачалося ад песні пра родны горад, праз „вязанку” колішніх польскіх гітаў і „Смэрэко” (гэта як-

раз была песня пра школу!), песні пра каханне (да „чарнявага Іванкі”, якім аказаўся залатавалосы Адрыян), жыдоўскі танец, беларускія сваты, танец „Душкаў з пушкі”... „Беларускае — сэрцу роднае!” — спявалі ўсе на аграмадным калідоры ў цэнтры школы, а гледачы, адораныя букецікамі асенніх кветак, у захапленні пляскалі ў далоні, усхвалявалі і вельмі радыя. Тым больш былі яны ашаломлены, калі рушылі па школе, наведваючы ўсе кабінеты, нават настаўніцкі пакой ды кабінет дырэктара. Ахам і охам не было канца; здаецца, вучоныя гості гатовы былі зноў сесіі за парты, абы толькі ў такой школе... Еўропа! — казалі. І праўда, маеце чым ганаўцыца, вучні нараўчанской школы!

(лук)

Фота Міры Лукшы

Госці атрымалі ў падарунку сувенір-рэкламоўкі нараўчанской школы.

„Душкі з пушкі” кіпяць тэмпераментам.

На ўроце геаграфіі.

Узнагароды за малюнкі

Кааператыўны банк у Браньску ды яго аддзелы ў Нараўцы, Бойцах, Гродзіску і ў Вышках ды філіял у Рудцы арганізавалі пластычны конкурс для школьнікаў на тэму школьніх ашчадных касаў ды ашчаднасці ўвогуле. Удзельнічалі ў ім 186 дзяцей з дзесяці пачатковых школ і адной гімназіі, у тым ліку з Нараўкі, Семяноўкі і са Старога Ляўкова.

Усе ўдзельнікі конкурсу атрымалі ўзнагароду шапачкі з лагатыпам банка. У катэгорыі школ першую ўзнагароду — 500 злотых — атрымала Пачатковая школа ў Нараўцы.

Школьныя ранцы атрымала дзесяць вучняў, у тым ліку Магдаліна Кандрацюк і Рафал Багнюк з ПШ у Нараўцы ды Паўліна Трушевіч з ПШ у Старым Ляўкове. Найлепшыя вучні з нулявога класа ПШ у Межвіне атрымалі пеналы.

У газете, якую выдае Кааператыўны банк у Браньску, у 29 нумары апубліковалі найлепшыя рэсункі ўдзельнікаў конкурсу, між іншым, Рафала Багнюка, Анны Садоўскай і Магдаліны Кандрацюк з ПШ у Нараўцы ды Крыстыны Ляшчынскай і Камілі Карпюк з ПШ у Старым Ляўкове.

(яц)

Уладзімір АРЛОЎ. Адкуль наш род

Канцлер Леў Сапега

На дзяржаўнай службе

З дапамogaю сваіх апекуноў — Радзівілаў — Сапега быў прынятый на службу да караля і вялікага князя Сцяпана Батуры. Гаспадару дзяржавы спадабаўся адукаваны юнак, які старанна выконваў усе даручэнні.

Сапега меў выдатную памяць і бліскуча ведаў законы Вялікага княства. Ён быў заўсёды ветлівы, сціплы і сумленны. Гледзячы на яго, кароль гаварыў, што Леў Сапега будзе дзяржаўным чалавекам. І ён не памыліўся.

Тым часам, як вы памятаеце, ішла вайна з Московіяй, што хацела захапіць беларускія землі. Сапега за свае грошы, якія атрымаў у спадчыну ад бацькі, стварыў і ўзбройў цэлы полк, а сам стаў яго камандзірам.

За мужнасць у змаганні з ворагам кароль прызначыў Сапегу на адказную пасаду сакратара Вялікага княства. З гэтага часу ён змог цалкам заняцца дзяржаўнымі справамі.

З поўдня нашай Бацькаўшчыны пагражалі туркі і крымскія татары. Каб адбіцца ад іх, трэба было падпісаць замірэнне з іншым ворагам — Московіяй. Леў Сапега выпраўіўся з пасольствам да расійскага цара і падпісаў мірную дамову на дзесяць гадоў, а таксама вызваліў з царскага палону 900 беларусаў.

Таленавіты палітык і дыпламат атрымліваў усё новыя і больш высокія пасады. Больш за трыццаць гадоў ён быў вялікім канцлерам, гэта значыць другім чалавекам у дзяржаве пасля самога вялікага князя.

(працяг будзе)

Пакінутае шчаня

Гэта здарылася па дарозе ў лес. Я з сяброўкай выбралася на нашу ўлюблённую паляну ў ляску, што знаходзіцца за нашай вёскай Кашалі. Мы пачулі пісклявы голос, які даходзіў з кустоў ля дарогі. Маленькі чорны сабачка прасіў злітавання. Мы яго пашкадавалі, пагладзілі і пакінулі ў лесе, бо не ведалі, ці нашы мамы дазволяць яго ўзяць дадому.

Вечарам я расказала бацькам пра сабачку і папрасіла ў іх, каб дазволілі мне апекавацца звярком. На жаль, мама не згадзілася. На другі дзень мы з сяброўкай зноў пайшли

ў лес. Шчанюк не пакінуў свайго месца. Плакаў яшчэ больш жаласліва. Я пабегла дадому, прынесла кубак малака і накарміла сабачку. І так мы з сяброўкай некалькі дзён прыносілі паесці чорнаму сабачку, не пакідалі яго, аж да канца канікул. А калі пачаліся першыя прымарозкі, мая мама дазволіла мне яго ўзяць дадому.

Цяпер ён ужо крыху падрос, весела бегае па нашым падворку. Завеца Рэксам!

Наталля ЖУРАЎЛЬ,
VI кл. ПШ у Орлі

Мудрасць народных назіранняў

Кастрычнік ходзіць па краю і гоніць птушак з гаю.

Кастрычнік зямлю балоціць, а лес залоціць.

У кастрычніку гром — зіма без снегу.

Першы восенікі снег з завірухаю — прыкмета доўгай восені з частымі снегападамі.

Гусі адлятаюць у вырай — зіму на хвастах цягнуць.

Чорныя воблакі на небе ідуць нізка і хутка — дрэннае надвор'е будзе працяглы час.

Пакровы пакрываюць траву лістам, зямлю снегам, ваду лёдам.

За спеў і радасць — пару слоў друкаванай падзякі.

„Асенні ліст” і „Ріма” — дзед з унукам: Аляксей і Раман Карповічы.

Асенні зялёны ліст

Гарадоцкі асяродак культуры (Дом культуры імя Кастуся Каліноўскага) і Гміннае праўленне Саюза пенсіянераў, рэнтыстаў і інвалідаў у Гарадку на ўрачыстасце святкаванне пяцігоддзя хору „Асенні ліст” запрасілі цешыщца ўсю ваколіцу. Кіношная зала трашчала ў швах, стракацела народным адзенем. Пасля кароткіх прамоў гасцей і старшыні праўлення, уручэння грамат публіка аддалася раскошы слухаць прафесіоналаў народнай роднай песні. Маладых, маладых, маладых — бо іншых тутака няма. Маладзюсенькая „Спяваючыя ноткі” з іх былі найбольш статычныя. А амаль паўвечны „Расспяваны Гарадок”, ці самыя юбіляры — што гэта за ўзрост! „Nie do zdarcia!” „Перажывем!” — бадзёра спявалі гарадчанкі, а некаторым слухачам слёзы плылі па тварах.

Сустрэча была таксама нагодай павесяліцца ў грамадзе пры застолі і спевах. Харысткі заставілі з густам, фантазій і досціпам багатыя сталы (чаго там не было!), пераліваліся песні і жарты, бабулі і дзядулі з тэмпераментам пусціліся ў скокі. Быў час і на хвалюючы ўспамін пра таго хто адышоў з сябрыны.

— Гэта так ёсьць на вёсцы... — раптам засумаваў Янка Карповіч, адзін з тых, хто пачынаў з „Асеннім лістом”. — Быў час, калі бацькі, дзеці і дзяды былі разам. Гэта будавала пашану да старэйших, да роднага. А цяпер дзед застанецца ў вёсцы забітай дошкамі, нікому непатрэбнай, бацькі б'юцца як рыба аб лёд, каб хлеб дастаць, а дзеці па вуліцы ходзяць. І ані мовы, ані культуры не будзе. Калісь бацька даў сыну зямлі кавалак, дык ён яе трymаўся. А цяпер усе

загледжаны на заход, на дабрабыт, на віртуальныя цуды...

У Гарадку мо і не так кепска. Прауда, непрыемныя пытанні тым „з вуліцы”, што таўкліся без мэты вячэрнія парою „пад культурай” задаваў Мацей Халадоўскі, дапытваючыся пра мову, нацыянальнасць і іншыя такія неістотныя справы. Не разумелі хлопцы закла- почання тым у нетутэйшага чалавека. „Ну, старым дзівакам то можа гэта і варта турбавацца такімі пытаннямі. My jesteśmy Polacy, bo w Polsce mieszka- my!” — дзівілася польскому журналісту ў акуляры гарадоцкае маладое пакаление. А той усхваляваны ішоў да вя- сёльых „старых дзівакоў”, каб яму сіла вярнулася.

„Асенні ліст” пачаўся ў 1996 годзе, досьць спарадычна, як кажа Янка. Пані Геня Матыс арганізоўвала сустрэчы для старэйших людзей. Пра здароўе га- варылі, курсы арганізавалі. Папрасілі былі Янку, каб пайграў ім на гітары. Узяліся за спевы. З гармонікам дай-

шоў Янка Лісоўскі, з якім Карповіч калісьці ў гуртках розных выступаў. Па- спявалі раз-другі, падключыліся да пенсіянерскай агранізацыі ды дому культуры. Падвучыліся згодна спяваць, пасля ўзяўся за іх Юрка Астапчук. Паеха- лі на першыя „выстэмпы”. І сталі зава- ёваць публіку, сустракацца з іншымі хорамі і калектывамі, м.інш. крынкаў- скай „Пагоднай восенню”. Пачаліся дасягненні, таксама агульнапольская. Можа таму, што ў праграме мае „Асен- ні ліст” песні і польская, і беларуская, і украінская, і руская... І ўсё з гумарам. Вось у Быдгашчы, дзе заявявалі першае месца ў краіне, гітам была іх... жартаў- лівая песня „На цвінтары ціха нябож- чыкі спяць, а музыка ціха ім грае...” Ну, трэба ўмець смяяцца ў тым нешматлі- кім немаладым гурце (18 асоб — 7 муж- чын разам з музыкантамі і 11 жанчын) у наш нялёгкі час. Самі цешыщца і ін- шым радасць прыносіць.

Міра Лукша
Фота аўтара

На сёлетнім аглядзе калектываў.

На раённым аглядзе VIII Фестывалю беларускай песні.

Мы самі падбіраем мелодыю, часамі мяшаем іх. Мы ж музычнага кіраўніка не маем. (...) А вельмі шкада, што мелодыі не аўтэнтычныя...

„Журавінкі” з Агароднічак

Што падкупляе ў „Журавінак”, дык эта ахвота спяваць, бываць на сцэне, цешыцца сябе і людзей сваім спевам. І адразу вядома, што гэта песні „журавінкавыя”, бо ўсе іх піша ім адна асоба, сяб- роўка, якая ў хоры не спявае. Яна (Ніна Панкевіч) працуе на гаспадарцы і шматгадоў ужо нам складае і песні, і калядкі, і гавораць харысткі. Напрыклад, на сёлет-

ні конкурс беларускай песні яна напісала нам дзве песні: „Ранняю парою” і „Сонейка свеціць”. А мы ўжо самі падбіраем мелодыю, часамі мяшаем іх. Мы ж музычнага кіраўніка не маем.

Так гавораць пра сябе харысткі. А вельмі шкада, што мелодыі не аўтэнтычныя, а спяваючыя яны свае песні на мелодыі іншых песен.

Пры ўсёй сімпатыі да калектыву, зда- ецца, што жанчыны не ўсведамляюць сабе, які ў каго голас, і менавіта таму цяжка ім заспіваць у шматгалосі. Патрэбны ім музычны інструктар, хаця б з Супраслі ці з Беластока.

Ствараеца ўражанне, што жанчыны не ведаюць аб tym, што трэба падперці перапонку, што не кожная спявачка можа заспіваць высокую ноту, а стараецца заспіваць яе сілком, стараючыся раўніцца да іншых. Ну, кажу, бракуе ім прафесійны парады. Нехта павінен расставіць іх галасы.

Жанчыны з калектыву (як і было, ка-

жуць, дзевяць асоб) цешацца, што ёсьць прынамсі дзе праводзіць рэпетыцыі. Збіраемся ў клубе, кавярню, рассказываючы яны, пакінулі, хаця спачатку забрали ўесь будынак. Агароднічкі паставіліся: мы будавалі, у нас калектыву. Цяпер там чысценька, адрамантавалі.

І так спяваючыя яны ўжо дваццаць трэці год. Ёсьць ужо цяпер прыгожыя касцюмы, во каб так яшчэ інструменты дадаць, мараць яны.

Думаю, аднак, што перш за ўсё „Жу- равінкам” патрэбна фаховая дапамога.

Адрыяна Семянюк
Фота Сяргея Грынівіцкага

Лясная звярына паказваецца ў натуральнай абстаноўцы.

Закончылася перабудова музея, канферэнцыйнай залы і рэстарана.

Можна наведваць музей

Закончылася перабудова Прыводазнаучага музея ў Белавежы, рэстарана, будова канферэнцыйнай залы, ідзе рамонт спалучанага з імі гатэля. Зараз у музеі знаходзяцца часовыя выстаўкі звярыны і птушак Белавежскай пушчы ды мастацкіх прац удзельнікаў Белавежскіх мастацкіх сустрэч.

— Трэба цешицца, што знайшліся сродкі, каб выратаваць ад знішчэння стары музеіны будынак. Перабудова будынка Прыводазнаучага музея, рэстарана і будова канферэнцыйнай залы каштавалі каля 5 мільёнаў золотых. Трэцюю частку сродкаў атрымалі мы з Кантракту для Белавежскай пушчы і па столькі ж грошай ад Нацыянальнага фонду аховы асяроддзя і воднай гаспадаркі ды „Экафонду”. Вярнуліся ўжо амаль усе насы экспанаты, вывезеныя на час рамонту з Белавежы.

Толькі частка нашых птушак знаходзіцца яшчэ на выстаўцы „Птушкі свету” ў Раставанскім нацыянальным парку. У наступным годзе гэтая выстаўка будзе паказвацца ў нашым музеі і гэтым самым насы птушкі вернуцца, — заявіў намеснік дырэктара Белавежскага нацыянальнага парку Багдан Ярашэвіч. — Ёсць у нас сродкі ды аб'яўлем конкурса на выкананне пастаянных выставак, плануем, што з 2003 года наш музей пачне працаўца з гэтымі менавіта выстаўкамі. Зараз за свае сродкі рамантуюм гатэль і з-за недахопу грошай рамонтныя працы крыху адтэрміноўваюцца.

Пастаянная выстаўка будзе размешчана ў музеі ў дзвюх выставачных залах на плошчы каля 1 500 кв. м, дзе зараз часова, бо да канца гэтага года, знаходзіцца частка даўняй музейнай выстаў-

кі. У зале на другім паверсе знаходзяцца звяры і птушкі Белавежскай пушчы, пчаллярская прылады і калоды, якімі карысталіся бортнікі. Звярына паказваецца ў адмысловай сцэнаграфії, выглядам набліжанай да лесу.

— Цяперашняя выстаўка звярыны і птушак яшчэ не задавальняе турыстаў, бо яна невялікая і мала эфектная. Каб паказаць лясныя ўмовы, павесілі мы вайсковую маскіровачную сетку, але пастаянная выстаўка будзе выглядаць інакш, — пайнфармаваў супрацоўнік музея Пётр Байко.

Часовая выстаўка будзе змяшчацца побач канферэнцыйнай залы на 172 асобы. Цяпер у зале часовых выставак вісяць графікі ўдзельнікаў Белавежскіх мастацкіх сустрэч, якія адбыліся летам мінулага года. Раней знаходзіліся там фатаграфіі Анджэя Таркоўскага. З канца красавіка, калі пачала працаўца выстаўка звярыны і птушак, наведалі яе каля 36 тысяч туристаў. У канцы мінулага наву-

чальнага года сярод наведвальнікаў музея найбольш было вучняў, а летам пераважалі замежныя турысты.

— Пастаянная выстаўка будзе ладзіцца сярод натуральнай сцэнаграфіі, фонам будуць велізарныя фатаграфіі, дрэвы і лясная абстаноўка. Звярына і птушкі прадстаўлены будуць у руху, напрыклад, будуць паказаны ваўкі, якія гоняць аленяў і таму можна будзе выкарыстаць толькі частку старых экспанатаў. Каб выстаўка была больш эфектнай, скарыстаюся светло шматлікіх лямпай. Дазволіць гэта паказаць наведвальнікам цікавыя дэталі і зрабіць выстаўку больш арыгінальнай, — заявіў захавальнік фондаў музея Пётр Галіцкі.

Неўзабаве на выстаўцы ў Белавежскім нацыянальным парку будуць презентаваць фатаграфіі „Лес у май аб'ектыве” — пра нацыянальныя паркі ў Польшчы.

Аляксей МАРОЗ
Фота аўтара

Шчасце

Не было ў нас працы ў гміне. Ні вучонаму, ні нявучанаму. Хоць ты павесся. Наўкол пушча. Цягнікі паадмняялі. Школьы ліквідуюць, усіх дзяцей пазаганялі ў новую гмінную гаргару на ўскрайне мястэчка. Нават пушчу зачыняюць — людзі ў плач ударылі: ні ягады, ні грыба цяпер нашага не будзе! Варшавякі, еўрапейцы хочуць мець свежае паветра, а нам — хоць падушыся пад старажытнымі дубамі. Ды мне пашанцавала. Мо таму, што не цуралася і чорнай работы. Што там студыі ды матуры — пайшла я мыць-шараваць нямоглых старэчаў, як звычайная сястра гміннае дапамогі. Дзесяцём бесправаўным прапанавалі гэта рабіць, а толькі я не баялася. Усе чакалі работу ў гміне — чистую, „папярковую”. А войт пасля выбраў мяне да тae працы, ужо ў гміннай канторы. А ў гміну прыйсці патрабуючаму трэба. Хочаш грошы, бедалага — дакоцішся ў „апеку” хоць на палаццы. Але ж і ў глыбінку далей дабірацца нам, чыноўнікам, трэба, паглядзець, як жывуць падапечныя. На ровары да іх едзеш, пешшу шлэпаеш, калі машины не маеш. А дарогі разбітыя! Ды я не пра дарогі, і нават не пра агульны маразм у нашай прыпушчанскай гміне. Я пра шчасце хачу напісаць. Бо ж і чытачу хочацца весляйшага.

Набыла я ўрэшце разбітыя „Форд”. Была я Марынка без машины, стала шчаслівай уласніцай аблупленага аўто старой мадэлі. Ездзіць. А людзі глядзяць, здаецца, зайдзросцяць: во, Марынка мае аў-

тамабіль! Відна, добра зарабляе. Еду па вёсцы, усе сабакі ды каты — пад паваленныя платы разбягаюцца. Катоў ды сабак, здаецца, больш сёння чым жыхароў. Ведаю дэмографію, у суседнім кабінцы месціцца ў нашай гміне загс. Ды я не пра дэмографію, бо ж гэта не публіцыстыка. Я пра шчасце.

Прыехала я аднойчы ў вёску М., наведаць адну нашу старажылку. Бабуля ўжо не гаспадарыць, трохі корпаецца ў агародчыку, сагнёная ў крук. Наведвае яе радня ці не з Варшавы. Вядома, далёка. А на падворку ў яе — плойма сабак. Падбеглі ды брамкі, аж заходзяцца. І малыя, і вялікія, што ледзь брамку не пераскочаць. Добры дзень, сабакі, кажу ім, а яны — ужо ўсе ў сабачых усмешках. Вітаюць мяне, значыць. Выйшла бабуля на сцежачку, з ёю варшаўская кузіна. Ратаваць неспадзянага гостя ад злоснае зграі.

— Бачу, пані Марынка, што вы такі добры чалавек, — азвалася варшаўская бабуліна пляменніца. — Бо ж сабакі ведаюць! Хачу я вам падарыць нашу Азу, шчанюка. Я прывезла яе да цёткі, ды ў яе столькі гэтых цюцек! Яна, Азачка, маленькая...

І ашчаслівілі мяне напаўародзітай сучачкай. Прывезла я тую Азу дахаты, а муж у злосць кінуўся: сучка!!! Да таго „крыжаванка” з дзвюх аўчараў — нямецкае пароды ды каўказскае. Можаце ўяўіць сабе, што з яе вырасла. Сабачыска на ўсю ваколіцу. А вялікі сабака, да таго мой, хоць патрапаны, аўтамабіль, дадаюць мне аўтарытэту ва ўсёй гміне. І як тут не быць шчаслівай!

Марына ЛЯСНАЯ

Бабця мая выхавана была ў глыбока каталіцкай радзіне. Так моцна глыбокай, што ўжо змоладу „абрыдлі” ёй каталіцкі духоўнікі. Нават перед смерцю, прымушаная шпітальнымі лекарамі і ксяндзом да згоды на аперацию, ледзь падымаючыся на схуднелых руках, пакрывала: „Не будзене вы мне казаць, што ў май сэрцы няма Бога. Не ўлазыце паміж нас!” Колькі дзён пасля памерла, у болі, прытрымлівуючы маю далонь, без ксяндза.

У апошнія гады штотыдзень я быў прымушаны ёю слухаць папскі набажэнствы ў тэлебачанні. Бабця ў іх услыхвалася. Недачувала, дык папскія слова праціваліся ў мой пакой хочаш не хочаш. Пробашча, што хадзіў па калядзе, праганяла, калі спрабаваў праз сілу пераступіць пярог кватэры і з дакорам дапытвацца: „А вы наканец дык хто, насы, ці мо пра-васлаўныя?” Як толькі ў тэлебачанні паявіліся праваслаўныя святочныя набажэнствы, музыку ў май пакой заглушвала „Господзе памілуй”, што далятала з тэлевізора па-суседску.

Бабця гаварыла па-свойму. Шчанючку, якую я купіў ужо пасля бабулінай смерці, я назваў Путка. Не ад іспанскага ці італьянскага (Пута, Путана) — як хоць мае польскія сябры — але ад бабцінага „ты страхашуце”. Так вось казала, калі прыходзіла ў мой пакой блізка сорак гадоў тому, калі перад сном я не хацеў заставацца адзін. Ксяндзу, таму, што яго выгнаняла, кідала: „A poszed w kibienimacie” (вось так).

Прагна зядалася тлустай капустай з кавалкамі вэндзяніны, селядцом з цыбуляй і вялікай алівой. Картоплі метрамі залягалі склеп да познай вясны. Заўсёды мусіў быць запас запалак, воцату і солі. Трыцаць гадоў таму яе „працаўнічы” ўчастак быў бульянішчам. Пазней — у эпоху беластоцкага паскарэння — расквітнелі на ім градкамі буракі, морква, а нават радыска-лядзяш і кветкі.

На бабуліна пахаванні прыйшлі дзве суседкі.

— Панаў бабця дык пра нікога злога слова не сказала, — гаварылі спачувальна.

Адна з іх, Вольга, штонядзелю ходзіць да святога Мікалая. Другая, Галена, да Успення Найсвяцейшай Марыі Панны. Не сказалі суседзям, што ні папа, ні клехі на пахаванні не было. Пры жыцці бабці падкідвалі ім ля дзвярэй зеляніну са свайго участка. Быццам бы тая гародніна ўзялася там невядома адкуль.

Шмат гадоў таму Эдвард Рэдлінскі паўтараў ды паўтараў май маме:

— Ты з беларусаў.

Мама ўсміхалася.

— То ж ты з-за Супраслі, з тых... -ічоў, — працягваў Рэдлінскі. — Ну і што? Я таксама беларус. Усе мы тут беларусы.

Мама ўсміхалася, Рэдлінскі паліваў савецкае ігрыстае. Хтосьці падхопліваў: „W bandzie żyła Murka, dziewczę czarnookie. Los ją przygnał nie wiadomo skąd, więc czuwała banda nad jej każdym krokiem, naprawiając najdrobniejszy błąd”.
Мацей ХАЛАДОЎСКІ

Два гады ў баўэра

Успамінае Пётр СТЭЛЬМАШУК
з Вулькі-Тэрехаўскай, народжаны 10
лістапада 1923 года ў Каленкавічах.

Два разы прысыпалі павестку, каб у Нямеччыну збірацца. За першым разам на фурманцы ў Вярховічы завезлі. Пасля пехатою ў Высокое ішлі. За намі не наглядалі. Я тады і шмыгнуў набок з двумя калегамі. Два тыдні хаваўся. Калі бацьку другую павестку прыслалі, рашыўся стаўцца на прызыўны пункт.

Гэтым разам калону немцы з сабакамі з абодвух бакоў абставілі. На станцыі пагрузілі нас у таварныя вагоны і адправілі ва Усходнюю Пруссію. Было гэта ў 1942 годзе.

Апынуўся ў Георгенфорсе. Са зборнага пункта ў вёску на фурманцы прыехаў з дачкою Артура Фрыдрыча. Ён аказаўся маім панам. Гаспадар небагаты быў: чатыры кані, пятнаццаць кароў і статак свіней.

У баўэра, апрача жонкі і дачкі, працаў наёмны работнік, паляк Зыгмунт. Я прыехаў у час сенакосаў. Якраз сена з поля прывезлі. Калі гаспадар выпрагаў коней, я прысёўся на лаўцы. Падышоў ён да мяне і прывітаўся. Па-нямецку штосьці загаварыў, але я зразумеў толькі два слова „польныш” і „русіш”. Мне здавалася, што пытаў ён, хто я такі. „Рускі”, — адказаў я яму. Ён усміхнуўся і па плячы мяне паляпяў.

У аборы была маленькая каюта, у якой мы з Зыгмунтам кватараўваліся. Ад сviтання да змроку працевалі ў полі. Гаспадары аказаўся ветлівымі людзьмі. Кармілі добра, нічога не шкадавалі. Запамяталася такое здарэнне. З пошты паведамілі, што для мяне надышла пасылка. Гаспадар кажа: „У Кройсінген еду, пасылку прыхвачу”.

Так і было яно, але пан Фрыдрыч на мяне з кулакамі накінуўся, як з горада вярнуўся. „Ты што, у бацькоў прадукты просьші, — гаварыў усхваляваны. — Ежы табе не хапае? Дык чаму мне не гаворыш?!.”

Я тлумачыў, што гэта памылка, бо да моў ліста не пісаў і пасылку не прасіў. Бацькі самі прыдумалі. На наступны дзень на абед падвойную порцыю прынеслі. У пачцы бацькі даслалі бохан пірага, сала і свойскую каўбаску. Як рэзаў пірог, дык аказалася, што ў бохне бацька бутэльку самагонкі схаваў.

З гміны ад баўэра патрабавалі вярнуць лішняга работніка, паколькі гаспадарка была невялікай. Здавалася, што мяне адашле, але выбраў Зыгмунта. Незадоўга дзяўчыну запатрабаваў. Прыслалі палячку з-пад Беластока — з Башлютава, здаецца.

Два гады працеваў я ў Артура Фрыдрыча. Фронт падъходзіў і мясцовым баўэрам паступіў загад збірацца выязджашь. Рускіх баяліся. Мой работадаўца не думаў з месца кранацца, але прымусілі. Пагрузіліся на дзве фурманкі. На адной мы селі, а на другой багаж паклалі. Больш за сто п'яцьдзесят кіламетраў ехалі, а начавалі ў прыдарожных забудовах, бо на дарозе баяліся заставацца. Спалі на фурманцы. Харчаваліся тым, што з дому забраўлі. Спыніліся мы непадалёк Кёнігсберга. Немцы заставілі акопы капаць. Як рускія пайшлі, дык немцы паўцякалі. Я застаўся з іншымі работнікамі. Рускія вайскоўцы дапытваліся, хто мы такія і як трапілі да немцаў. Страшна гэта выглядала. Трымалі нас у ямках вымураваных у аборы. Зверху прыкрылі брызантам. Цемра злягала. Выпускалі толькі за сваёй патрабай. Ежу прыносілі два разы ў дзень. Дрэннае харчаванне было. Два тыдні, дзень у дзень дапытвалі: хто такія, як да немца трапілі. На канец загадалі ў калону фарміравацца ды ўперад ісці. Ніхто не ведаў куды. Салдаты трымалі ахову. Хто рашыўся набок адскочыць — стралілі. Дайшлі да нейкага горада, у лагер для палонных. Зняволеных працевалі ў фабрыцы мэблі. Нам загадалі мэблю на вагоны грузіць. Пайшлі чуткі, што ўсе з Беласточчыны дамоў могуць пайсці. Збіраліся групамі. Ішлі пехатою. Кампанію ў падарожжы двух салдатаў састаўлялі. Пільнавалі, каб у дарозе прахадзімы не пакрыўдзілі. Дайшлі ў Беласток. Там даведаўся, што польска-савецкая граніца ўстаноўлена. А як спыніўся на начлегу Кляшчэлях, дык гаспадар сказаў, што мая вёску Каленкавічы на другім баку граніцы знаходзіцца. На паўгода я ў Полаўцах затрымаўся. Там мясцовым людзям у гаспадарцы памагаў, затым у Чаромху падаўся. У 1947 годзе пазнаёміўся з Марыяй, дзяўчынай з Вулькі-Тэрехаўскай. Неўзабаве вяселле згулялі. Сям'ёй абзавёўся і па сённяшні дзень тут жыву.

Запісаў Уладзімір СІДАРУК

Прэйскурант дзеда Канстанціна

Успаміны выклікаюць розныя пачуцці — і смех, і слёзы. Тоё што прыйшло, ніколі не вернецца, аднак памяць пра гэта застанецца. Канстанцін Стэмпняк з Браньска, 80-гадовы селянін вельмі добра памятае колішнія цэны прадуктаў.

„Калі мне было 6 гадоў, бацька часта забіраў мяне з сабою на кірмаш у Браньск. Добра памятаю выгляд тадышніх яўрэйскіх крамаў.

Запалкі каштавалі тады 2 гр., кілаграм цукру — 1 зл. 10 грошаў, соль ад 70 да 90 грошаў.

Карову можна было купіць за 100 злотаў, а за малако за месяц мой бацька атрымліваў 45 злотаў ад адной каровы. За каня да 2 гадоў трэба было заплаціць 200 злотаў, за жарабя да 1 года — 45-50 злотаў. Бывала аднак і так, што прыходзілі яўрэі і куплялі жарабя, якое ледзь што нарадзілася. Тады душылі яго і лупілі скуро, за якую плацілі 50-60 злотаў дык і гаспадары прадавалі жарабят, бо гэта ім лепш аплачвалася, бо і карміць, і даглядаць не трэ-

ба было. Скура жарабяці была лёгкая, мяккая, гафрыраваная. Тады зімы былі марозныя і калі людзі ездзілі фурманкамі кудысьці далей, лёгкае футра ахоўвалі ад холаду. Праўду кажучы, такія футры быў вельмі дарагі і каштавалі 70 злотаў.

Збожжа тады не было дарагое, за цэнтнер жытга плацілі 10 зл., а пшаніцы — 15 зл.

Памятаю, што восенню я разам з сястрой збірай яблыкі і насіў на гарышча. Там мы іх роўна раскладвалі на саломе. Яблыкі гнілі, а потым маці саджала іх у печ і сушыла. Зімою вечарамі мы жавалі іх гадзінамі, як цукеркі. Часам бацька прыносіў сахарын, аднак потым хіба забаранілі яго прадаваць, дык і асталіся мы без салодкасцей. Таксама маці сушыла буракі і грушы.

Маці з сястрою часам ездзілі за пакупкамі, але толькі ў адну краму — тэкстыльную да яўрэя Ізмаэля па матэрыялы. Заязджалі туды рэдка, бо цэны быўлі вялікія і людзі самі ткалі і шылі адзенне, бо грошай не збывалася”.

Паўліна ШАФРАН

Амаль панам не стаўся

2. Марозы не загінуць

Не стаў мой дзед Мірон панам, у роднае Стара беразова вярнуўся. Адміністратор ён свае мужыцкае долі не змог. Зноў за гаспадарку ўзяўся. Пляваўся не раз на тых палякаў, што яго з маёнтка выгнали, наракаў. Што ж, зноў трэба было браца за працу ўсёй сям'ёй. Яшчэ ім і сын адзін нарадзіўся, Грышам яго назвалі. Але ж „дзіцячы варштат” трэба было на падстэшша схаваць. І так разы ледзь давалі. Але гады ішлі, дзеткі падрасталі, не ўбачылі і калі. А чаго да жыцця патрэба? Крыху грошай, здароўя крыху. Штодзённы кавалак хлеба каб быў, і каб да хлеба было. Каб жыццё было спакойнае і прыгожае...

Аднак на ўсіх нас збіралася з заходу варожая сіла. З кожным годам сталі людзі немца больш баяцца. Куды ж ад яго ўцякаць, як ад яго схавацца? Можа, свету канец прыйшоў? Пралаганда так у галоўах закруціла: збіраць трэба ўсё і ў глыб Расіі падавацца. І так бежанства і маіх дзядоў кранула з заседжанага, добрага месца. Дзякую Богу, недалёка яны са сваім сціплым дабыткам заехалі. Немцы на Свіслачы мост узарвалі і загадалі ўсім на зад вяртацца. Яны хутка вярнуліся, а шмат каму з нашых людзей тая вайна і бежанства лёссы пакарабачыла. Што ж, вярнуліся. За гаспадарку ўзяўліся. Чалавек забывае аб клопатах і цяжкасцях. А тут новая чутка пайшла ў народ — Расію рэвалюцыя зварухнула. З трону скінулі цара. І раструбілі, якое райскае жыццё будзе, калі бальшавікі стануть панаўмі, ўсё для рабочых і сялян будзе. Некаторыя чулі тое, што хацелі чуць: працы будзе мала, а бяды ніякае. Дык як не чахаць такога раю? Былі такія, што пакінулі сваю вёску, пабеглі туды. Тоё ж пазней сталася з маім дзядзькам Грышам. Саветаў ніяк не дачакаўся. І калі дваццаць гадоў скончыў, сам да іх падаўся. І дзе сваё жыццё даканаў? Ніхто не ведае. У дзедкі дзве дачкі засталіся і трох сыноў. Прыйшлося дзедавай сям'і ўсяго нажыцца. Кожны дзень ад Грышы вестачку чакалі. Ці забілі хлопца на граніцы, ці памёр ён у вязніцы, ці мо ў Сібір яго пагналі? Пра нішто нашым не сказалі. Дзед рапышў ужо нікуды са свайго дому не выбірацца, іншай долі не шукаць. Ды пасля страты сына і жонку сваю пахаваў. Дзед замаркоўціся, галаву павесіў. Як сябе не суцишоў, як не разважаў, дык рапышў другі раз у сваты пайсці. Ажаніцца на гвалт трэба, гаспадарку весці, дзеткам апеку даць. Ды цяжка сваю дарагую Тацяну забыць... Ды калі няма кабеты ў хаце, няма і дому. Трапіў дзед Мірон на добрую жанчыну. Дзеду жыццё адмяніла, дзеткам мамку замяніла. Стой дзед жыць, далей

планаваць, як сваё жыццё палепшиць, што яшчэ прыдбаць. Як дачок замуж пададаваць, сыноў добра пажаніць. Не ўбачыш, і калі прыходзіць пары, калі дзеткі выходзяць з бацькоўскага двара...

Надыходзілі трыццатыя гады XX стагоддзя. Якія гэта быўлі гады! Усё ў гаспадарцы ўручную рабілі. Вось мачыха хлеб пячэ, дзеткі ранкам утраіх жорны круцяць. Колькі таго хлеба трэба! — сям'я ж вялікая. Калі мачыха ў вялікай дзялях хлеб расчыняла, дапамагаць сабе клікала трах пасынкаў. Працы было шмат, бяды і няшчасця. Аднак не наракалі людзі, больш у царкву хадзілі, Господу маліліся. Жыццём цешыліся. Добра жылося, калі пад дастаткам было хлеба. А ў дзедкі — капа жыцця, старасьць не за гарамі. Паміраць яшчэ не хочацца. Колькі спраў засталося! Гаспадарку падзяліць, кожнаму дзіцяці дагадзіць. Каб спрэчак паміж імі не было. Найперш дзед Івана ажаніў — у сваёй вёсцы жонку знайшоў. Там, дзе Іван пасяліўся, быў пусты агарод Нікіфара Калыбкі. Пайшли былі за той агарод судзіцца, Калыбка справу прайграў, хоць за ім рацыя была, ды не гроши. Паставілі на тым месцы хату Івану. Ётка Ганна ў вёску Ягаднікі пайшла. Мой бацька Мядодзіў знайшоў дзяўчыну ў сваёй вёсцы, Анастасию, і па волі Божай яна мне матка стала.

А было гэта не адразу так. Мой бацька добрым чалавекам быў, хай яму зямелка пухам будзе. І ніхто яго кепскім словам не ўпамяне. Калі да жаніцьбы дарос, закахаўся ён быў у аднасільчанку Харыціну. Толькі выйшла з таго ўсяго адна бяды. Пакахаў яе яшчэ адзін хлопец, зусім адрозны харектарам ад Мядодзія. Дзе толькі той супернік не быў, чаго толькі не рабіў! І рапшы пазбыцца Мядодзія. Аднойчы пабіліся на танцах хлопцы, і Харыцінін кавалер дарнёс, што гэта ўчыніў Мядодзій Мароз. На судзе пад прысягай свае словаў павердзіў. Год „адсядкі” Мядодзію за нішто далі. У турме вывучыўся сталярскому рамяству. Гэты фах яму ў жыцці вельмі прыдаўся. Калі ж з турмы вярнуўся, насыялася над ім жыццё. У людзей пашану страціў. Дзяўчына ад яго адварнулася. Самы цяжкі быў для майго бацькі трыццаць пяты год. У трыццаць шостым ён ажаніўся, жонку з варожай сям'і ўзяў — шмат гадоў судзіліся за агарод, які дзед Мірон забраў. Толькі каханне маладых паяднала сем'і Нікіфара і Мірона, што сватамі сталі. І з таго кахання і я ў трыццаць сёмым нарадзіўся. Вялікая радасьць была ў хаце, што Марозы не загінуць.

(працяг будзе)

Грыша МАРОЗ

Актыўныя сеніёры

Нараўчанская гмінная арганізацыя Польскага саюза пенсіянераў і інвалідаў — адна з самых актыўных у Падляшскім ваяводстве. Цяпер дзейнічае пад кіраўніцтвам Ядвігі Карпюк з Нараўкі. Налічвае больш двухсот членоў.

Сёлета праўленне арганізацыі людзей „трэцяя ўзросту” арганізавала ўдалыя танцавальныя вечарыны з конкурсамі і іншымі атракцыёнамі, а таксама экспкурсіі, між іншым, у Драгічын, на Святу Гару Грабарку ды ў Музей сельскай гаспадаркі ў Цеханоўцы. Чаргавае мерапрыемства — гэта святкаванне Дня сеніёра, якое адбудзеца 30 кастрычніка. У канцы лістапада запланавалі адсвяткаваць „Анджеікі”.

У маі г.г. у Нараўцы наладзілі раённы агляд песенных калектываў сеніёраў. На ім вельмі добра зарэкамендавалі сябе старавякоўскія „Цаглінкі” і яны прайшлі адбор на ваяводскі агляд, які адбыўся ў Саколцы 16 верасня. У катэгорыі фальклорных гуртоў „Цаглінкі” заваявалі першынство і ў 2002 годзе будуць удзельнічаць у краёвым аглядзе ў Быдгашчы.

Варта адзначыць, што пенсіянерам шмат дапамагаюць войт Нараўчанскай гміны Мікалай Павільч і дырэктар Гміннага асяродка культуры Андрэй Скепка. Сваё бюро пенсіянеры маюць у Гмінным асяродку культуры ў Нараўцы, у якім арганізујаць забаўляльныя мерапрыемствы. (яц)

Голасу – злот цану!

Наша грамадства бударажаць заробкі рознага варшаўскага люду. У апошні час, у сувязі з парламенцкімі выбарамі, на парадку дня сталі аклады парламентарыяй, нашых абраннікаў. Людзі абураюцца іхнымі адносна вялікімі акладамі, а тое абуразне ўзмацняюць некаторыя з саміх абраннікаў што і раз згадваючы пра патрэбу іх змяншэння. Асаблівай драматургіі гэтае пытанне набрала сёня, калі дзяржавы бюджет амаль смяротна знясілена дэфіцытам. Адным са сродкаў пагашэння казённых недахопаў мае быць ці то абмежаванне колькасці парламентарыяй, ці то абмежаванне іх акладаў. Я прапаную іншыя рашэнні гэтай проблемы, якое амаль поўнасцю вызваліць дзяржбюджэт ад парламенцкіх асабовых затрат.

Пропаную я менавіта, каб парламентарыяй заміж казны аплачувалі самі выбаршчыкі — дазволіць гэта грамадзянам, а нават прымусіць іх, намога лепш азнаёміцца з працай сваіх абраннікаў. Бок цяпер выбаршчыкаму голасу — гроші цана! Калі красавіцкі плацеж падаткаў не прымушае простых людзей знаёміцца з далейшим лёсам іхніх грошай, тады я пропаную ім глянуць на тия ж гроши з іншага напрамку і больш дэталёва.

Пропаную я вось, каб ад кожнага выбаршчыка спаганяць па адной залатоўцы ў месяц на кожнага з абраных ім парламентарыяй. Па меншай меры каштавала б гэта дваццаць чатыры злоты ў год — менш, чым білет на канцэрт у не надта камунікатыўны філармонію ці вытанчаны тэатр, затое дастаўляя б намнога больш вельмі канкрэтных хваляванняў. А самае важнае — грамадзяне былі б у гэтым выпадку добра асвядомлены, на якую спрабу выклалі, разам з выбарчым бюлетэнем, свае гроши і добра мазгавалі б, каму да верыць свае выбарчыя надзеі; не тое, што цяпер, калі людзі часта аддаюць свае галасы на невядомых асобеняў толькі таму, што ўяўляеца ім, быццам вядомыя ім — гэта толькі хапуны або хіруны. Калі так выбаршчык з разок-два зваліцца з агню ў польмі, тады мо менш стане захапляцца сінімі прайдзісветамі.

Каб установіць ад како каму пералічваць тия залатоўкі, бюлетэні не былі б ананімныя, як дагэтуль, але персаналізаваныя асабістым нумарам PESEL і нумарам падаткавай ідэнтыфікацыі NIP. Пасля голасавання бюлетэні траплялі б у Нацыянальны банк, які вызначаў бы, колькі якому парламентарыю пералічваць заплатовак і колькі ад якога выбаршчыка спаганяць іх. Першая справа простая: абранец атрымліваў бы столькі залатовак, колькі набраў голасоў. З выбаршчыка спаганялася б столькі залатовак, на колькіх кандыдатаў аддаў ён свае галасы. Цяпер гэтыя колькасці абмежаваныя да аднаго пасольскага месца і некалькіх — у нашым ваяводстве ад аднаго да трох — сенатарскіх. У будучыні можна зняць гэтае абмежаванне, каб кожны ахвотны, памеры сваёй шчодрасці, мог падтрымаваць любую колькасць сваіх любімцаў. Гроши спаганяліся б ад плацельшчыка: працадаўцы або ЗУС. Грамадзяне без плацельшчыкаў не голасавалі б, што — з аднаго боку — пазбавіла б права голасу

усіх абіокаў і — з другога боку — прымусіла б парламентарыяй да сапраўднага змагання за развіццё эканомікі і рост працоўных месц (і за вынікаючыя з іх пазнейшыя галасы) заміж пустой балбатні пра змаганне з беспрацоўем. Ухіл ад голасавання не ўхіляў бы спагнання ў плацельшчыка: з такога спаганялася б мінімум — два злоты (па адным сеймавым і сенатарскім); гроши тыя пералічваліся б у спецыяльны фонд, напр., фонд зімовай алімпіяды ў Закапанэ. У той жа фонд пералічваліся б залатоўкі кіраваныя на тых кандыдатаў, якія не праблісіся б у парламент.

Пропаную таксама зняць юрыдычную некранальнасць парламентарыяй, каб злачынцы не шукалі ў вярховым заканадаўчым органе прытулку і не ўпівали там на ўвод спрыяючага грамадскай паталогіі заканадаўства; спасылаюся тут і на польскі, і на італьянскі казусы. Дэпутаты, асуджаныя па крыміналным кодексе, трацілі б свае мандаты, а іх аклады пералічваліся б у згаданы раней фонд. Новых дэпутатаў на іх месца назначаў бы заступнік публічнага інтарэсу з ліку вядучых футбольных снайпераў, або фіналістаў відовішча „Big Brother”; гэтае мая пропанова, як паказвае апошняя выбарчая практика, заканамерная. Паколькі за новымі парламентарыямі не ішлі б галасы выбаршчыкаў і звязаныя з імі залатоўкі, іх аклад — велічынёю сярэдняй зарплаты медсяцёр і настаўніц — выплачваў бы бюджет назначаючага заступніка. Назначанаму нельга было б адмовіцца: адмова лічылася б такім жа злачынствам, як здраўда дзяржаве або дзэрцірства.

Пропаную таксама, каб установіць парламентарыям абавязак штогадовых масавых сустреч з грамадствам. Паколькі парламент выбіраецца на чатыры гады, кожны дэпутат праводзіў бы чатыры такія мерапрыемствы. Адбываўся б яны ў крайніх павятовых цэнтрах ваяводства, у якіх парламентарый прапісаны на пастаяннае жыхарства, спярша ўсходнім, а далей у чарговых з ходам сонца; у нашым ваяводстве быўлі б гэта Саколка, Сямітычы, Ломжа і Сувалкі. Парламентарый гарантаваў бы ўдзельнікам мітынгу пачастунак з гарачых каўбасак (мін. 100 г.) з безалкагольным півам, якое пропануеца ў рэкламах нашага тэлебачання (мін. 0,5 л.). Патрабаванае задавальненне ўдзельнікаў сустречы сцвярджаў бы звод паліцэйскіх і мэдыцынскіх пратаколаў. Да часу правядзення задавальняючага мітынгу дэпутат не меў бы права карыстацца сабраннымі ад часу выбараў або апошняга фэсту на яго рахунак у Нацыянальным банку грашымі!

Цяперашняя выбарчая практика прывяля да тупіковай апатыі грамадства і яе накіраванне ў цалкам новы бок можа ўзбудзіць жыццядайны штуршок. Думаю, што мая пропанова выходзіць у напрамку перш за ўсё задавальнення выбаршчыкаў і іхніх абраннікаў не толькі ў палітычным, але і бытавым сэнсе. Спадзяюся на грамадскае адбэрнне пропановы ды вывучэнне і ажыццяўленне аўтарытэтнымі ўстановамі.

ПАЛАТЫКАН

Вер – не вер

Мне, Астронку, прыснілася, што я рыхтуюся да нейкай гасціны. Быццам мелі прыехаць да нас далёкія сваякі. Я бачу вялікі стол, які стаіць на нашай кухні, а на ім шмат страў, якія я ўжо пачала рыхтаваць. Але перш за ўсё на ім было шмат змеленага мяса, якое я ўжо паспела прапусціць праз мясарубку. Эта была свініна. Бачу, што ёсьць жылкі белага тлушчу ў гэтай кучы мяса. Божа мой, а я ж з яго хацела зрабіць татарскі біфштэкс, які рыхтуюць у нас з ялавічыны, ды і то зусім няглупіст...

І ўжо я стаю ля другога стала, дзе раблю тыя татарскія біфштэксы — кругленкія, як і трэба — з ялавічыны. Прыгожы! І раптам бачу: з аднаго тырчыць пук валос, быццам адрезаных ад конскага хваста, чорнага колеру. Божа, як жа яны трапілі ў мяса?! Мне робіцца млюсна. Баюся хваробы. Што будзе, Астроне?

Ядзя

Шаноўная Ядвіга! Ты крыху ўжо і са ма адгадала свой сон. Мяркую, што чытаеш нашу рубрыку „Вер — не вер” і адтуль навучылася разгадаваць сны. Сапраўды мяса сніць (у тваім выпадку) нядобра. Іншая справа, калі б табе пры-

снілася, што ясі ці прынамсі бачыш варанае мяса. Гэта абазначала б, што ўсё ў цябе будзе ў парадку, так, як ты б хадзела і запланавала.

На жаль, табе прыснілася сырое мясо, цэлая куча яго, а яшчэ горш, што гэта было не тое, што табе было патрэбна і што ты запланавала на тую гасціну падрыхтаваць. Усім жа вядома, што ў нас татарскі біфштэкс робяць не з каніны (як татары), а з няглупствай ялавічыны. А ты ўбачыла змеленую табою гараву свініны з тлушчам. Мяркую, што нейкі твае планы не здзейсняцца.

Бадай, нешта ў цябе зменіцца і ты ўсё-такі будзеш задаволена. Сама бачыш, што ты пасля стаяла ўжо каля другога стала і мяса было як трэба — з ялавічыны, а да таго — прыгожыя біфштэксы ў цябе выйшлі. Але ізноў нічога ў цябе не выйдзе з тваёй надзеі: той пук валос, які тырчыць з аднаго біфштэкса, быццам з конскага хваста, так, што табе нават у сне зрабілася млюсна, сведчыць, бадай, аб тым, што ты будзеш змагацца з нейкай хваробай, але, на жаль, са зменлівым шчасцем. Жадаю табе моцнага духа і сілы дзеля гэтага змагання.

АСТРОН

Пасля выбараў

Апошнія выбары ў Сейм і Сенат у нашай краіне бліскучая выйграла ляўвіца; інакш — посткамуністы. Адразу аднак магу супакоіць кожнага чытача „Нівы”, што такія камуністы не страшныя, як бальшавікі перыяду Яжова, Беры і пазнейшых правадыроў за мяжою. Наша ляўвіца мае дух Захаду і будзе выконваць кожны найменшы загад адтуль; інакш: будзем надалей жыць пад дыктатуру Амерыкі, Англіі, Германіі, Бельгіі... Наша ляўвіца з'яўляеца ляўвіцай толькі на паперы, а ў сапраўднасці яна аднымі мірамі мазана, што і адышоўшыя з трэскам. Ад-

ны нажыліся, дык і тыя, што будуць праўціві намі, таксама нажывуць вялікі фартуну і дзяржава неяк выгрымае гэтае ярмо. Польшча сёня з'яўляеца амаль калёнія Захаду: амаль усе фабрыкі распраданы чужому капіталу, а беспрацоўе далей будзе дамінаваць у нас.

А на каго я голасаваў? А вось: на жоўтай картцы аддаў я голасы на Яна Сычэўскага, Сяргея Плеву і на яшчэ аднаго, што прозвішча забыў. А на белай пад нумарам 4 аддаў я голас на Самаабарону А. Лепэра.

Мікалай ПАНФІЛЮК

Свінская справа

2 кастрычніка г.г. вяртаўся я з Беластоку цягніком у Чаромху. Не даязджаючы да Бельска-Падляшскага перад чыгуначным пераездам на дарозе Бельск — Арэхавічы на абочыне пущі пад кустамі ўбачыў я праз акно падла. Яшчэ 5 кастрычніка падохлая свініня ляжала на гэтым самым месцы. Варты адзначыць, што падобнае бачу другі

раз. У мінулым годзе хтосьці выкінуў падла пад елкі з процілеглага боку пучці амаль у тым жа месцы. Мне здаецца, што хтосьці наўмысна выкідае падла на абочыну і свядома атручвае асяроддзе. А мо б так бельская санепідэмстанцыя пашківала справай і пахадайнічала за тым, каб знайсці віноўных і прыцягнучы іх да адказнасці? (ус)

Дары пацярпелым ад паводкі

Жыхары вёскі Райск Бельскай гміны сабралі 75 мяшкоў кармавога збожжа пацярпелым ад паводкі жыхарам Жуховай (Тарноўскі павет). Грузавік „Ельч” для перавязення дараў дала Суполка „Бельмлек” з Бельска-Падляшскага.

У Жухову грузавік завёз 3 кастрычніка г.г. таксама 100 мяшкоў з вонкрай, дзве пральныя машыны ды харчы. Адзенне збирала моладзь згуртаваная

ў Таварыстве „Рай” у Бельску-Падляшскім. Ахвяравальнікамі адзення былі жыхары Бельска і Олі. (яц)

АБ'ЯВЫ

Рэстаран „Toast” запрашае арганізацію вяселлі. Тэл. 653 21 52; мабільнык: 0607 567 673.

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,30 zł, a kwartalnie — 42,90 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 84,00; pocztą lotniczą: Europa — 96,00; Ameryka Płn., Pld., Środk., Afryka, Azja, Australia — 120,00. Wpłaty przyjmują „RUCH” S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa. Nr konta PBK S.A. XIII Oddział Warszawa 11101053-16551-2700-1-67. 4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,30 zł, a kwartalnie — 42,90 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 4,60 (kwartalnie — 59,80), pocztą lotniczą: Europa — 5,20 (67,60), Ameryka Płn., Afryka — 5,80 (75,40), Ameryka Płd., Środk., Azja — 6,40 (83,20), Australia — 8,20 (106,60). Wpłaty przyjmują Rada Programowa Tygodnika „Niwa”, Białystok, ul. Zamenhofa 27, nr konta PBK S.A., I Oddział Białystok, 11101154-401150015504.

Niba

ТЫДНЕВІК
БЕЛАРУСАЙ
У ПОЛЬШЫ

Выдавец: Праграмная рада тыднёвіка „Niva”.
Старшыня: Яўген Мірановіч.
Адрес рэдакцыі: 15-959 Бяласток 2,
ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 149.
Тэл./факс: (0 85) 743 50 22.
Internet: http://republika.pl/niva_bielastok/
E-mail: niva_bielastok@poczta.onet.pl

Zrealizowano przy pomocy finansowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
Галоўны рэдактар: Віталь Луба.
Сакратар рэдакцыі: Аляксандар Максімюк.
Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрацюк-Свярбуская.
Публіцысты: Мікола Ваўранюк, Аляксандар Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярбуская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шаффан.
Канцылярыя: Галіна Рамашка.

Камп'ютэрны набор: Яўгенія Палоцкая, Марыя Федарук.
Друкарня: „Orthodruk”, ul. Składowa 9, Białystok.
Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstu nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.
Prenumerata: 1. Termin wpłaty na prenumeratę na I kwartał 2002 r. upływa 5 grudnia 2001 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe

na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.
2. Cena prenumeraty na I kwartał 2002 r. wynosi 26,00 zł.
3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 84,00; pocztą lotniczą: Europa — 96,00; Ameryka Płn., Pld., Środk., Afryka, Azja, Australia — 120,

НУКА

Як не ведаць Вілу Журбу?

Прыемнай неспадзеўкай стала для нас анатацыя праф. А. Мальдзіса на беластоцкую „Правінцу” ў элітных „Кантактах і дыялогах”. Насцярожыла нас толькі вестка, што прафесар не пазнаёміўся дагэтуль з наогул добра вядомай у беластоцкіх колах Вілай Журбой (пацвярджае гэта агульнае, на жаль, правіла, што кругагляд мінскай эліты абрываецца на межах горада).

Віла Журба (сапр. Віялета Панасюк) нарадзілася ў 1963 г. у Страблі на Беластоцкім, актуальнай жыве ў Парыжы, дзе займаецца перакладамі з і на французскую ды англійскую мовы. Абыймо гэтай занатоўкі не дазваляе назваць уесь спектр перакладзеных ёю аўтараў. Скажам толькі, што В. Журба спрабавала таксама сілы ў мастацкім слове як аўтарка — яна выдала ў 1993 г. у Беластоку нізку сваіх вершаў „Ізамарфічнасць”, а пазней, жывучы ўжо ў Парыжы, супольна з С. Абухам выдала пангельскую „Замбарскія матывы” („Zamborian Tunes”).

(ам)

У „Правінцы” — адміністрація подбор аўтараў: ты з Беларуссі, што жывуць на ў Мінску, і ты з Беластоцкім, што, заразда, не жывуць у Варшаве; Мікола Войцеховіч, Сяргей Астроўцов, Алеся Ароуш, Юр'я Гуманюк, Ян Максімюк, Вінцэнт Міндроў, Міра Лукшо... У выніку даю „правінцы” спорадлівымі, якімі юношамі гонярніцца «сюжетная» стапіца. Знамыць, ёсьць яшчэ „порады” у беларускіх правінциях! Прое то же звестыцца і продуманы подбор аўтараў, высокі ўзровень першагоду ў раздзеле „Словы”, дзе змяшчаны творы Багуміла Гработа, Галіны Пасятоўскай, Дылано Томаша і Пашкевіча Мадлены. Перакладчыкам тут выступае Віла Журба, скора для спісаў неизвестная. Для бажа, каб гэта быў яшчэ адзін „правінцыйны” талент!

А. М.
© „Кантакты і дыялогі”, № 7-8/2001

Двухлітарная крыжаванка

1		15	2		3		4
6		5	1	6			10
7	8				9		11
	10		13	12			
11				3	12	13	
	2		14	7	4	15	5
16		14			17		9

Гарызантальна: 1. горад на ўсходзе Зімбабве, 3. любімая расліна каларацкага жучка, 5. біржавы пасрэднік, 7. упакоўка, 9. млынавы выраб, 10. расійскі горад над верхнім Кубанем, 11. прыродная сырарвіна са злучэннямі металаў, 12. выспа ў Алеутскіх астраўах, 14. роў для сцёку вады, 16. іспанская правінцыя з Памплюнай, 17. мясцавасць у Чэхіі калія Градца-Кралове, дзе ў 1866 годзе прускія войскі перамаглі аўстрыйцаў і саксонцаў.

Вертыкальна: 1. паўднёваафриканскі горад на паўднёва-усходнім схіле Драконавых гор, калісць цэнтр бантуштата Транской, 2. сталіца Пэру, 3. лёгкая лодка з парусам для катання на лёдзе, 4. не-вялікая акругленая лячэбная шклянічка для прыліву крыві да скуры, 6. маслінавая расліна сямейства малачаевых,

8. шлях зносін уздоўж лініі фронту, 9. салодкае вінаграднае віно, 11. кансерватаўзм, застой, 13. сцябліна, саломіна, асобная расліна, 14. вынік судовага разбору злачынства, 15. фінскі порт над Батнічным заливам.

(Ш)

Рашэнне крыжаванкі складуць літары з пазначаных курсівам палёў. Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільнія рапшэнні, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку з 36 нумара

Гарызантальна: абак, валюш, „Аберон”, трус, жолаб, асліца, варэнікі, Да-кар, каўказка, Румянцаў, Лхаса, індыйянка, млынар, Арура, Эпір, закрой, сівак, квач.

Вертыкальна: Сафона, Любава, Бурдэнка, Касай, кеглі, сонца, бараніна, скакалка, Дору, Камю, языва, Наса, аўсяніца, Харбін, Сернан, алмаз, Інары, Дрэйк.

Рашэнне: **Ссякаючы дрэва, забіваеш песню** (Алеся Барскі).

Кніжныя ўзнагароды высылаем **Вольге Дземяновічу** з Варшавы і **Казіміру Радошку** са Свебадзіцай.

Колькі за што

Цяпер то добра жыць журналістам, асабліва палітычным аглядальнікам. Бо зарабіць можна на чужым горы. Уключыце ў любы час, калі весткі са свету перадаюць, тэлевізар ці радыё. Мне аж блага робіцца, калі гэлага слухаю. Як гончыя задыханыя сабакі лапочуць пра тое, куды, колькі, хто, како... Урэшце штосьці дзеесца! Штосьці ўзрываеца, валицца, прападаюць тысячы... Што там адзін труп, які час ад часу ажыўляе навіны! А чытачы ды слухачы аж заходзяцца. Не? Жахаюцца, перажываюць, трасуцца ад ляку ў сваіх каморках у сусветнай вёсцы. У яшчэ большую паніку ўвалываюцца. Нічога, што тое ўсё можа і далёка ад нас. Цяпер тутака націнеш кнопкі, а тварыцца з таго боку, і наадварот. Іншых пісакаў турбуе якраз тое, колькі зарабляюць тыя, што да вайны маюць дачыненне. Сам чуў. Праўда, па піўцу невялікім былі тыя звычайнія журналісты газетныя. Найбольш злаваліся, што ўсе тыя інфармацыі ў іхнях дзённікі бяруцца з прэс-агенцтваў, а пра іхнюю зас...ую апінію нікто ў іх не пытаўся. Пэўна, мог бы нейкі А. ці Б. выказацца, што ён думае пра агрэсараў ці іншых тэарыстаў, але нуль гэта абыходзіць будзе любога чытача. Ну, хіба што знойдзе такі ваяводскі ці павятовы слоўны стратэг ці тактык якога недабітага або ягоную сям'ю, і будзе эксплуатаваць тэму да дошчачкі. Ды хай яму тыя гроши бокам не вылезуць. А газетная папера пэцкае пальцы (сучасна, здаецца, толькі „Współczesna”).

— Дам табе што хочаш, — заглянула мне ў очы моя жонка. — І накармлю, і напаю, і прытулю.

— Ды за што? — запытаўся я ў мае Агаты. Даўно гэта не турбавала.

Ну, вядома, карміла, пайлі, прытуляла, ды не было між намі гэткіх камерцыйных праблем. Ну, за што? За тое, што яе кахаю? Што лепш прыязна да сябе адносіцца, калі пару дзесяткаў гадоў абіваем аб сябе клубы ў адной хаце? Кожны мае свой куточак улюбёны, але неяк жа ж трэба жыць, калі і шляхі перасякаюцца, і інтэрэсы бываюць адрозныя. Хочацца разок кінуць слоўную бомбачку, а часам і штурнеш штосьці зусім мала дыпламатычнае. Дараваць мусова. Было ні было, хата ж адна, жыццё адно. Ну, але чаго ж то хоча ад мяне сёння мая прыгожая палова?

— Ну? — я запытальна ўзяў ў свае пышныя бровы; яны заўсёды рабілі на кабетах уражанне.

— Гэта пасля.

— Пасля чаго?..

— Вандаліку, вось якая справа... Хочам у нас зрабіць бабскую канферэнцыю... На тэму бяспекі... У нашай з табой кватэры.

— То ты, Агатка, адразу кажы, што напіцца хочаш кавы ці там чаго яшчэ.

— Та ўжэ ж, я табе скажу, што кабеты любяць піць. Кажу, бяспека.

— Бы я не ведаў. Ды чаму мяне з хаты выганяеш? Я ж кабет разумею. А тая бяспека, то, разумею, датычыць мужыкоў? Таму мне выпадае бадзяцца па горадзе, калі вы тут нараду нейкую мець будзеце, га?

— Вандал, ідзі куды хочаш. Нават і ў піўнушку. Выключаю тэлевізар, тэлефон, радыё.

Я пайшоў з хаты. А ў піўбary, дзе я заказаў кубак кавы, працавалі адразу і тэлевізар, і радыё, і званілі мабільныя тэлефоны, а павятова-гмінныя пісакі разважалі пра восень і вайну. О, к..!

Вандал АРЛЯНСКІ

„Даўціпы” Андрэя Гаўрылюка

Мікалай застасе жонку ў абдымках каханка. Яна спакойна тлумачыць узбуранаму мужу:

— Гэта не каханак, а спонсар. І не прастытуцыя, толькі бізнес.

* * *

— Чым розніца карчма ад будоўлі?

* * *

— У карчме штораз больш людзей.

* * *

— Марыся, я чула, што ты стала працаўцаў у буру.

* * *

— Так, бо дома няма тэлефона.

* * *

— Ці Казік казаў табе, што я была яго першай жонкай?

* * *

— Так, але агулам...

* * *

— А як?

* * *

— Калісь згадваў, што ў маладосці зрабіў некалькі дурнот.

* * *

— Аня, ці гэта праўда, што ў цябе двух каханкаў?

* * *

— Толькі адзін. Другі, гэта мой нарочоны.

* * *

— Якая розніца між тэлевізарам і жонкай?

* * *

— Тэлевізар можна выклучыць, а на жонку мус бесперапынна глядзець і бесперапынна яе слухаць.

* * *

— Верачка! Твой муж выглядае цудоўна ў гэтым новым касціме.

* * *

— Гэта не новы касцім. Гэта новы муж!

* * *

— Здароў, Янка! Як жывеш?

* * *

— Цудоўна. Сёння адкрыў ювелірную краму.

— Як гэта?

— Так, як і ўсе — адмычкай.

* * *

— Каханы! Не гаварыла табе гэлага раней, але цяпер ведаю напэўна: хутка будзе нас траіх!

— Гэта цудоўна! А ці ты ўпэўненая?

— Безумоўна! Вось паглядзі тэлеграму: заўтра прыезджае моя мамачка.

* * *

У турбазу заходзяць турысты:

— Ёсць нешта перакусіць?

— Няма.

— А кіпень?

— Ёсць, але ўжо халодны.

* * *

Дырэктар да сакратаркі:

— Хто табе дазволіў працаўцаць так, як табе падабаецца толькі пасля таго, калі я некалькі разоў пацалаваў цябе?

— Мой адвакат.

* * *

— Пан дырэктар, — скардзіцца сакратарка, — калі я сядзела ў буру, падышоў бухгалтар і пацалаваў мяне!..

<